Rapportage Praktijkanalyse Fryske Guozzeoanpak

Ervaringen van boeren, jagers en natuurbeschermers met de uitvoering van de 'Fryske Guozzeoanpak'. Aanbevelingen voor nieuw beleid.

Bob van den Brink
Gea van Beuningen

Boerema & van den Brink B.V.
juridisch en ecologisch adviseurs Natuur en Leefomgeving

23 december 2021

In opdracht van: de Provincie Fryslân

provinsje fryslân
provincie fryslân

Boerema & Van den Brink B.V.
juridisch en ecologisch adviseurs Natuur en Leefomgeving

RAPPORTAGE PRAKTIJKANALYSE FRYSKE GUOZZEOANPAK

Ervaringen van boeren, jagers en natuurbeschermers met de uitvoering van de 'Fryske Guozzeoanpak'. Aanbevelingen voor nieuw beleid.

Opdrachtgever: Provincie Fryslân
Rapport nummer: 2021 Frl/GA03/D
Status: Definitief
Datum: 23 december 2021

Auteurs: Bob van den Brink en Gea van Beuningen

Foto voorpagina: ©Gea van Beuningen

Dit rapport kan geciteerd worden als:

Brink, D.B.(Bob) van den, M.Sc., Beuningen, G.(Gea) van, (23 december 2021): Rapportage Praktijkanalyse Fryske Guozzeoanpak, Ervaringen van boeren, jagers en natuurbeschermers met de uitvoering van de 'Fryske Guozzeoanpak'. Aanbevelingen voor nieuw beleid, Rapport nummer: 2021 Frl/GA03/D, Boerema & Van den Brink B.V., Houwerzijl.

Overname, openbaarmaking van (teksten of delen van) dit rapport is toegestaan na vrijgave opdrachtgever, mits met duidelijke bronvermelding, zie hierboven.
Auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de aanbevelingen.

Bescherming Privacy
Voor dit onderzoek zijn gesprekken gevoerd met boeren, jagers en terreinbeheerders. Voorafgaand aan de gesprekken en interviews is aangegeven dat – mede om reden van privacy – namen en andere persoonlijke gegevens van de geïnterviewde personen of de personen die bij de keukentafelgesprekken aanwezig waren niet zullen worden opgenomen in dit rapport. Deze gegevens zijn bekend bij de schrijvers van dit rapport en worden zonder toestemming van de betrokken personen niet openbaar gemaakt.

Boerema & van den Brink B.V.
juridisch en ecologisch adviseurs Natuur en Leefomgeving

Verantwoording en voorwoord

In dit rapport wordt verslag gedaan van een uitgevoerd onderzoek naar de ervaringen van boeren, jagers en natuurbeschermers bij de uitvoering van het Friese ganzenbeleid.
Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Provincie Fryslân en zal één van de pijlers vormen van een totale evaluatie van het ganzenbeleid zoals dit is vastgelegd in de beleidsnota Gans in Balans.

Het onderzoek heeft zich gericht op de ervaringen van mensen die in de praktijk te maken hebben met de uitvoering van handelingen gericht op het weren, beheren of bestrijden van ganzen, ter voorkoming van schade op landbouwgronden.
Dit houdt in dat het zwaartepunt van het onderzoek ligt bij de ervaringen van grondgebruikers (boeren) en jagers. Dit op de wijze zoals is vastgelegd in de uitvoeringsnota Fryske Guozzeoanpak, de nu geldende faunabeheerplannen ganzen en de genomen besluiten om bepaalde - op grond van de Wet natuurbescherming - verboden handelingen toe te staan (vrijstelling en ontheffingen). In het onderzoek zijn ook de ervaringen van boeren en jagers meegenomen met de aanvraagprocedures voor tegemoetkoming schade op basis van de Beleidsregel Wet Natuurbescherming Fryslân. In bijlage 1 bij dit rapport is een uitgebreide beschrijving opgenomen van de doelstellingen van dit onderzoek en de wijze waarop dit onderzoek is opgezet en uitgevoerd.

Tijdens de gesprekken met boeren, jagers en terreinbeheerders bleek dat dit onderwerp erg leeft. Er is een opvallend breed en gevarieerd aantal (deel)onderwerpen naar voren gebracht. En wel een zo breed scala aan onderwerpen dat het ondoenbaar bleek om elke bijdrage voldoende voor het voetlicht te brengen in een rapport van slechts enkele pagina's. De opdracht van de Provincie Fryslân houdt namelijk in dat er van de resultaten van dit onderzoek een beknopte rapportage wordt aangeleverd van rond de 10 pagina's.
Om toch zoveel mogelijk recht te doen aan alle inbreng hebben wij ervoor gekozen om aan dit rapport de bijlagen 2 en 3 te koppelen waarin we, ter aanvulling van wat in dit rapport is weergegeven, de inbreng vanuit de keukentafelgesprekken en ook vanuit de belangenorganisaties breder en ruimer aan bod laten komen.
Desondanks beseffen wij dat niet iedereen die is geïnterviewd of bij de gesprekken aanwezig was zijn of haar opmerkingen in dit rapport zal kunnen terugvinden.
Wij beseffen ook dat het zwaartepunt van dit onderzoek en deze rapportage bij de ervaringen en meningen van boeren en jagers ligt en minder bij de ervaringen van terreinbeherende organisaties. Dit volgt uit de onderzoeksopdracht zoals geformuleerd in de tweede alinea van dit voorwoord.

Wij hebben met plezier aan deze bijzondere opdracht gewerkt. En we danken alle mensen die ons aan de keukentafels en tijdens andere gesprekken zoveel vertrouwen hebben gegeven en die met ons hun mooie, maar soms ook zorgelijke ervaringen hebben willen en durven delen.

De schrijvers van dit rapport: Gea en Bob
Houwerzijl, november 2021

SAMENVATTING

Aanleiding
Bij het aflopen van het huidige Friese ganzenbeleid, en voordat begonnen wordt met het opstellen van nieuw beleid in 2023 wil het provinciebestuur weten hoe mensen in het veld, en dan met name de boeren en jagers de uitvoering van het beleid hebben ervaren. Het is de bedoeling om deze ervaringen en aanbevelingen mee te nemen in het nieuwe beleid.

Keukentafelgesprekken en interviews
Om kennis te nemen van de ervaringen en ideeën hoe zaken anders kunnen worden aangepakt zijn in de maanden augustus t/m november door de hele provincie keukentafelgesprekken gehouden met boeren en jagers. Daarnaast zijn (online-)interviews gehouden met vertegenwoordigers van belangenorganisaties van boeren, jagers, terreinbeheerders en (agrarische) natuurbeschermers.

In het rapport wordt op hoofdlijnen verslag gedaan van de resultaten van de gesprekken. Omdat er veel en soms in detail opmerkingen zijn gemaakt en suggesties zijn ingebracht, is er voor gekozen om in de bijlagen een uitgebreidere uitwerking van de reacties op te nemen.

Resultaten: De mening over de haalbaarheid van de beleidsdoelen
Het beleid richt zich in hoofdzaak op de aanpak van winterganzen om deze via verjaging met ondersteunend afschot te sturen naar de aangewezen foerageergebieden. De hoofdvraag is of de middels vrijstellingen, ontheffingen en provinciale regelingen de doelen van het beleid, namelijk een jaarlijkse afname van ganzenschade met 5-10%, een goede balans tussen bescherming van ganzen en voorkomen van schade ook daadwerkelijk behaald (kunnen) worden.

Breed gedragen mening is dat de huidige beleidsdoelen niet kunnen worden gehaald zo lang er niet daadwerkelijk wordt ingegrepen in de aantallen ganzen binnen Fryslân. En dan reductie van zowel de aantallen trekkende ganzen als de standganzen. Daarnaast is men van mening dat anders naar de schade en de schadetaxaties gekeken moeten worden daar de huidige aanpak niet leidt tot volledig zicht in de daadwerkelijke omvang van ganzenschade.

Men ervaart dat het systeem van foerageergebieden en het Push-Pull systeem werkt, maar dat de omvang van de foerageergebieden niet berekend is op de huidige aantallen ganzen. Ook heeft dit systeem een onverwacht effect op de Waddeneilanden. Zodra in het voorjaar op het Friese vasteland ganzen mogen worden verjaagd, wijken grote aantallen ganzen uit naar de eilanden, waardoor hier de schade aan de landerijen onaanvaardbaar groot wordt.

Resultaten: de ervaringen bij de uitvoering
In algemene zin is men positief over het systeem van vrijstelling via de provinciale verordening. Een dergelijk systeem zou men graag niet alleen voor de overwinterende ganzen zien, maar ook voor de standganzen, dus een vrijstelling jaarrond.
De huidige situatie met een – deels elkaar overlappende – combinatie van ontheffingen en vrijstellingen wordt als verwarrend ervaren. De onduidelijkheid die hierdoor ontstaat maakt dat optimaal beheer van ganzen of optimale schadebestrijding wordt gehinderd. Ook ziet men dat de op grond van het beleid voorgeschreven aanpak, gebaseerd op bepaalde kalenderdata, niet past in wat daadwerkelijk in het veld gebeurt. Ganzen houden zich niet aan kalenderdata en ook niet aan door mensen bepaalde grenzen. Er zijn grote verschillen te herkennen tussen voorkomen en gedrag van ganzen - en het schadepatroon - op bijvoorbeeld de Waddeneilanden, het centrale deel van Fryslân en langs de Friese IJsselmeerkust. Men hoopt dat het nieuwe beleid meer gaat inspelen op lokale en wisselende omstandigheden en ook dat het zich zal richten op zowel de trekkende ganzen als de standganzen. En het beheer van de ganzen moet niet worden beperkt tot boerenland. Er is ook meer beheer nodig binnen natuurgebieden, inclusief Natura 2000.

Het huidige ganzenbeleid en uitvoeringsregelingen conflicteren soms met het weidevogelbeleid en andere regels en beleidsuitgangspunten binnen het landelijk gebied. Te denken aan het wel of niet mogen verjagen van ganzen wanneer weidevogels willen broeden, het door ganzenvraat veel later tot broeden komen van de weidevogels of te late grasgroei in het voorjaar waardoor boeren niet meer kunnen voldoen aan hun verplichtingen rond weidegang.

Men ervaart vooral problemen met het complexe en soms onnavolgbaar systeem van verplichte administraties en bijkomende bureaucratie. Algemeen is de mening dat als hier vanuit de provincie een oplossing voor wordt geregeld, er al veel gewonnen is. Ook voor het draagvlak voor het nieuwe beleid.

Aanbevelingen
Uit de gevoerde gesprekken en interviews met boeren en jagers, de belangenorganisaties en de WBE's en ANV's komen de volgende – breed gedragen – aanbevelingen:

- Zet in op vereenvoudiging en verbetering van het huidige – als complex ervaren - systeem van administraties en registraties.
- Kies voor een jaarrond ganzenbeheer. Niet alleen gericht op de trekkende ganzen, maar zeker ook op de standganzen.
- Zet in op gebiedsgericht beheer van ganzen/geen kalenderbeheer: Maak het de uitvoerders mogelijk om de aanpak van ganzenschade en ganzenbeheer op gebiedsniveau uit te voeren, passend bij het grondgebruik ter plaatse én het gedrag en voorkomen van ganzen in de gebiedsdelen.
- Stel werkgroepen van boeren en jagers voor het 'meeschrijven' aan beleid en uitvoeringsregelingen
- Maak communicatie over het ganzenbeleid een belangrijk speerpunt. Zorg ook voor goede support/ondersteuning voor de jagers en boeren.

Verder komen uit de gesprekken, in combinatie met bovenstaande algemene aanbevelingen, nog een aantal – meer specifieke - aanbevelingen:

- Ga anders en breder kijken naar het begrip 'ganzenschade'. Zoek naar slimme oplossingen. Ontwikkel slimmere en toegankelijkere manieren voor schadetaxaties.
- Zoek naar een acceptabel systeem van aanwijzing foerageergebieden, gebaseerd op behoeften en wensen uit de regio én de daadwerkelijke aanwezigheid van ganzen. Daar waar foerageergebieden om Natura 2000-gebieden liggen, ook niet nog eens aparte rustzoneringen opleggen.
- Denk na of de kosten die gemoeid zijn voor aanwijzing van foerageergebieden niet beter onder beheerkosten Natura 2000 zouden moeten vallen.
- Beperk bestrijding en beheer van ganzen niet alleen tot boerenland. Ook de TBO's moeten hun verantwoording nemen en ook ganzen (zeker standganzen) reduceren in hun gebieden. Het inrichten van natuurgebieden (Natura 2000) moet er niet toe leiden dat winterganzen hier rust- en foerageergelegenheid kwijtraken.
- De mogelijkheid om ganzen in oktober te kunnen be- of verjagen moet terugkomen. Er is ook in oktober schade, maar tegemoetkoming voor de boeren wordt niet verleend.
- Maak/regel via het nieuwe beleid ook de afzet van geschoten ganzen.

Vanuit de terreinbeherende organisaties wordt aandacht gevraagd voor het volgende:

- De omvang van aangewezen foerageergebieden is te klein en ook zijn rond een aantal slaapplaatsen geen foerageergebieden meer aanwezig. Dit zou men graag in het nieuwe beleid ruimer zien terugkomen. Kleiner maken van foerageergebieden is ongewenst.
- Men ziet ook liever dat op percelen van foerageergebieden de rustperiode langer (meer maanden of zelfs gehele jaar) gaat gelden.
- Er wordt geadviseerd om de kans op verstorende effecten door de ganzenbestrijding te onderzoeken via een Natura 2000-toets, maar ook betere handhaving van de zoneringen rondom Natura 2000.

Aanvullend op bovenstaande adviseren de onderzoekers om voor het nieuwe ganzenbeleid en de uitvoering daarvan het ganzenbeheer flexibeler te maken, passend naar wisselende (lokale) omstandigheden en ook veranderingen in ganzengedrag. Daarbij ook op voorhand de boeren en jagers te betrekken en daarmee het draagvlak voor het nieuwe beleid te vergroten. Daarnaast is het zinvol om samenhang te zoeken met andere beleidsonderwerpen zoals het weidevogelbeleid, maar ook het beheer van Natura 2000. In dat kader verwijzen de onderzoekers naar de mogelijkheden die de Omgevingswet biedt in de vorm van het ontwikkelen van een programmatische aanpak ganzen Fryslân.

Inhoud

HOOFDSTUK 1 ONDERZOEK NAAR PRAKTIJKERVARINGEN BIJ UITVOERING VAN DE 'FRYSKE GUOZZEOANPAK' 1
HOOFDSTUK 2 GESPREKKEN MET BOEREN EN JAGERS 2
2.1 De ervaringen met (de uitvoering van) het huidige beleid 2
2.1.1 Algemene mening 2
2.1.2 Administraties en registraties 2
2.1.3 Organisatie en communicatie provinciaal ganzenbeleid en -beheer 2
2.1.4 De uitvoering van het beleid 3
2.2 Wat met de ganzen 3
2.3 Wat met de ganzenschade 4
2.4 Conflicten met ander beleid, aangrenzende gebieden en veranderende omstandigheden 4
2.5 Situatie Waddeneilanden 5
2.6 Aanbevelingen uit het veld 5
HOOFDSTUK 3 INTERVIEWS MET VERTEGENWOORDIGERS ORGANISATIES 7
3.1 Breed gedragen opmerkingen en aanbevelingen 7
3.2 Het Collectief Ganzenbeheer Fryslân 7
3.3 Organisaties van boeren 8
3.4 Organisaties van jagers 8
3.5 Agrarische natuurverenigingen 9
3.6 Terreinbeherende organisaties (TBO's) 9
HOOFDSTUK 4 WAARNEMINGEN EN AANBEVELINGEN NAAR AANLEIDING VAN DIT ONDERZOEK 10

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoeksvraag, opzet onderzoek en uitwerking
Bijlage 2 Uitgebreide weergave resultaten keukentafelgesprekken
Bijlage 3 Uitgebreide weergave van interviews met vertegenwoordigers organisaties

In opdracht van: de Provincie Fryslân

provinsje fryslân
provincie fryslân

Hoofdstuk 1 Onderzoek naar praktijkervaringen bij uitvoering van de 'Fryske Guozzeoanpak'

Door de provincie Fryslân is aan Boerema & Van den Brink B.V. opdracht gegeven voor het uitvoeren van een praktijk analyse, gericht op de ervaringen van grondgebruikers, jagers en natuurbeschermers met de Fryske guozzeoanpak.

De opdracht richt zich op het houden van gesprekken en interviews bij een selectie van grondgebruikers en jagers in Fryslân, zowel binnen als buiten de ganzenfoerageergebieden en een aantal organisaties en richtte zich op de ervaringen van mensen in het veld die te maken hebben met de uitvoering van handelingen gericht op het weren, beheren of bestrijden van ganzen op landbouwgronden. Dit op de wijze zoals is vastgelegd in de uitvoeringsnota Fryske Guozzeoanpak.
In bijlage 1 is een uitgebreide beschrijving opgenomen op welke wijze dit onderzoek is vormgegeven en uitgevoerd.

Keukentafelgesprekken met boeren en jagers
In totaal zijn in de maanden augustus tot en met november in totaal 10 keukentafelgesprekken gevoerd met boeren en jagers. Deze gesprekken zijn zo georganiseerd dat boeren en jagers binnen een geografisch herkenbaar gebied tezamen aan tafel hun ervaringen konden delen. Om praktische redenen (o.a. omdat personen i.v.m. coronamaatregelen niet aan de gesprekken konden deelnemen) zijn enkele individuele gesprekken (telefonisch of via Teams) gevoerd.
Daarbij is gekozen voor gebieden of regio's waarvan bekend is dat hierbinnen in de regel veel ganzen voorkomen en waar óf in de winterperiode en/of in winter en zomer sprake is van belangrijke schade en overlast door in het wild voorkomende ganzen. De volgende regio's zijn te onderscheiden: de Waddeneilanden (meer specifiek Ameland en Terschelling), de zuid-/westzijde van het Lauwersmeer, Hallum e.o., Workum en IJsselmeerkust, De Oude Venen, De Deelen, noordzijde Fluessen en zuidwest Fryslân.

In totaal hebben 53 boeren en jagers aan de gesprekken deelgenomen.

Tijdens deze bijeenkomsten zijn de aanwezigen bevraagd over hun ervaringen (positief en negatief) met de door de provincie opgelegde voorwaarden en beperkingen bij de daadwerkelijke uitvoering van het afschot en verjagen van ganzen, maar zijn ook onderwerpen zoals het systeem van schadevergoedingen aan de orde gekomen.
De resultaten van deze gesprekken zijn vastgelegd in hoofdstuk 2 van dit rapport.

Interviews/gesprekken met organisaties van boeren, jagers en terreinbeheerders
Naast de keukentafelgesprekken zijn een aantal interviews gehouden met vertegenwoordigers van het Collectief Ganzenbeheer Fryslân, de Land- en Tuinbouworganisatie (LTO), de Nederlandse Melkveehoudersvakbond (NMV), de Farmers Defence Force (FDF), de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG), de Koninklijke Jagersvereniging (KNJV), Staatsbosbeheer en It Fryske Gea.

Verder zijn vergelijkbare interviews gehouden met bestuursleden van een aantal agrarische natuurverenigingen (ANV's) en Wildbeheereenheden (WBE's). Wat betreft deze laatste groep is geprobeerd overlap te voorkomen door met bestuursleden te spreken die niet al eerder bij de keukentafelgesprekken met jagers en boeren hebben gezeten.
Deze gesprekken/interviews hebben telefonisch of via Teams plaatsgevonden. In een enkel geval is het interview om praktische redenen live afgenomen.

De resultaten van de interviews met vertegenwoordigers van de hiervoor benoemde organisaties zijn (samengevat) vastgelegd in hoofdstuk 3 van dit rapport.

Op aanvullend verzoek van opdrachtgever (oktober 2021) zijn nog gesprekken gevoerd met medewerkers van terreinbeherende organisaties. De resultaten hiervan hebben wij verwerkt in paragraaf 3.6 (Terreinbeherende Organisaties) en bijlage 3, paragraaf 3.6.

Aanbevelingen
Op verzoek van opdrachtgever zijn vanuit de onderzoekers in hoofdstuk 4 een aantal concluderende opmerkingen (waarnemingen) opgenomen en worden een aantal richtinggevende aanbevelingen gedaan, ter aanvulling op de aanbevelingen die in de hoofdstukken 2 en 3 al zijn aangedragen.

Hoofdstuk 2 Gesprekken met boeren en jagers

In de paragrafen 2.1-2.4 worden de reacties van de boeren en jagers (samengevat) weergegeven. De Friese Waddeneilanden wijken qua ganzenproblematiek op sommige punten af van die op het vasteland. Daarom is voor de Waddeneilanden (Ameland en Terschelling) een aparte paragraaf 2.5 opgenomen met daarin de resultaten van de gesprekken met boeren en jagers aldaar.
Tijdens de gesprekken zijn ook suggesties en aanbevelingen gedaan hoe het nieuwe beleid en de uitvoering daarvan beter en praktischer kan. Deze aanbevelingen zijn terug te vinden in paragraaf 2.6.

2.1 De ervaringen met (de uitvoering van) het huidige beleid

Zie voor een uitgebreide beschrijving van de tijdens de keukentafelgesprekken aangedragen bijdragen van boeren en jagers, bijlage 2, de paragrafen 2.1 t/m 2.5.

2.1.1 Algemene mening

Tijdens de gesprekken gaven de boeren en jagers vrijwel unaniem aan dat zij persoonlijk weinig aansluiting voelen bij het provinciale ganzenbeleid en de doelstellingen daarvan. Er is een breed gedragen mening dat de provincie via de uitvoeringsregelingen en -besluiten vooral inzet op het ontmoedigen van boeren om schade te melden of vergoeding aan te vragen. Door de complexe administratie en beperkende regels voelt men zich tegen elkaar uitgespeeld.
Men is van mening dat het huidige ganzenprobleem haar oorzaak vindt bij de overheid zelf die eerst ganzen strikt beschermde en nu het aantal ganzen tot onbeheersbare omvang is gegroeid, de oplossing en de kosten neerlegt bij de boeren en jagers. Het probleem is door de overheid veroorzaakt en de overheid zal eerst haar eigen verantwoording moeten nemen om tot een oplossing te komen. De uitvoering van de oplossing moet ook niet alleen bij de boeren en jagers worden neergelegd. Het is een maatschappelijk probleem waar ook met name de terreinbeherende organisaties zich niet aan mogen onttrekken. De provincie wordt opgeroepen om de medewerking van natuurbeheerders te eisen en eventueel af te dwingen.

2.1.2 Administraties en registraties

Vrijwel zonder uitzondering komt uit de gesprekken naar voren dat zowel jagers als boeren de hele administratie en registratieverplichtingen die aan hen is opgelegd als een grote hindernis ervaren.
Dat er zaken moeten worden vastgelegd – en dan met name voor het noodzakelijke planmatige faunabeheer én ook bij een aanvraag is voor tegemoetkoming schade begrijpt men en men vindt dat ook zeker acceptabel. Maar de huidige niet op elkaar afgestemde registratiesystemen, en soms als overbodig ervaren aanvullende eisen voor het indienen van meldingen of het bijhouden van een papieren administratie, roepen weerstand op. Juist omdat het per abuis door boer of jager niet goed invullen van één van deze administraties of niet op tijd indienen van een melding direct tot zware consequenties leidt zoals het inhouden van een vergoeding, het toepassen van een korting of het niet verkrijgen van een machtiging.
Algemeen is men van mening dat dit anders kan én moet. En dat de provincie hier goed naar moet gaan kijken, nog voordat de provincie aan de slag gaat met het formuleren van nieuw beleid.

2.1.3 Organisatie en communicatie provinciaal ganzenbeleid en -beheer

De rol van de FBE wordt in het algemeen als voldoende effectief gezien. De inhoud van het Faunabeheerplan is in het algemeen redelijk bekend. Maar men ervaart wel dat één Faunabeheerplan voor de gehele provincie niet overal even effectief en zinvol is. Mede gezien de lokaal verschillende omstandigheden.

De communicatie vanuit de Provincie Fryslân over het eigen beleid, maar ook over andere faunazaken wordt door velen als (zeer) slecht ervaren. De oproep aan de provincie is om van informatieverstrekking over ganzen en ganzenbeleid een speerpunt te maken en hier ook proactief mee naar buiten te komen.

In het algemeen is men tevreden met het systeem voor een vrijstelling voor bestrijding ganzen. De wens wordt uitgesproken dat dit vrijstellingensysteem wordt voortgezet, maar dan wel over het gehele jaar.

Er wordt een onhandige overlap ervaren tussen de ontheffingen standganzen en de vrijstelling voor de trekkende ganzensoorten. Daarnaast is er een 'gat' ontstaan doordat in oktober ganzen niet meer mogen worden geschoten. Het zonder goede motivatie intrekken van de ontheffing zomerganzen voor de brandgans wordt gezien als een hindernis voor een goede schadebestrijding.

Over het algemeen is men goed te spreken over het systeem van foerageergebieden. Met name waar deze om Natura 2000-gebieden zijn gelegd en op plekken waar ganzen al vanouds in de winter naar toe komen.
De algemene ervaring is dat de ganzenfoerageergebieden en het Push-Pull systeem goed werken, maar dat het systeem niet is berekend op het huidige hoge aantal ganzen.

2.1.4 De uitvoering van het beleid

De uitvoering van het beleid, en met name het uitvoeren van handelingen voor reductie aantallen ganzen of verjaging met ondersteunend afschot, is een taak die bij de jagers is neergelegd.
Praktisch gezien ervaart men het instrument 'vrijstelling' als een grote verbetering ten opzichte van het ontheffingensysteem. Positief is men over:

- De toestemming voor gebruik van lokmiddelen.
- De mogelijkheid om verjaging met ondersteunend afschot te starten vanaf een half uur voor zonsopgang, daarbij wordt door sommigen aangetekend dat een uur voor zonsondergang de effectiviteit van de verjaging met ondersteunend afschot zal doen toenemen.

De meningen verschillen over de beperking die in de vrijstelling is opgelegd dat het geweer na 12 uur in de middag niet meer mag worden gebruikt. Een deel geeft aan dit wel een goede oplossing te vinden. Anderen geven aan dat dit in specifieke (lokale) situaties tot gevolg heeft dat ganzen die in de middag nog op foerageertrek gaan niet meer kunnen worden verjaagd en dat hierdoor toch weer extra schade ontstaat.
Men heeft over een aantal voorschriften – zoals een voorschrift dat niet verder geschoten mag worden dan 35 meter – het gevoel dat dit meer een bureauvoorschrift is dan dat hier in de praktijk of door handhaving echt iets mee gedaan kan worden.

Zowel boeren als jagers hebben een breed gedragen mening dat de provincie veel meer moet tonen dat zij de jagers vertrouwt. Jagers zijn vrijwilligers en de provincie verwacht van hen loyale inzet voor de uitvoering van het beleid. Maar de provincie laat na om hen dan ook voldoende mogelijkheden, ondersteuning of middelen te geven om dit werk goed uit te voeren.

De maatwerkafspraken die in het faunabeheerplan zijn vastgelegd en met name de opgelegde zone van 150 meter over boerenland worden vrijwel unaniem afgewezen. Ooit zou zijn afgesproken dat dit soort zones juist binnen begrenzing van het natuurgebied zouden worden gelegd. Daarnaast ziet men het gebruik van dergelijke zonering als een onrechtmatige aantasting van het eigendomsrecht.

2.2 Wat met de ganzen

In veel gebieden wordt ervaren dat het aantal winter- én zomerganzen nog steeds toeneemt. In sommige gebiedsdelen is al jaren sprake van een hoog aantal ganzen. Hier ziet men door de uitvoering van het beleid geen verandering in komen. Bovendien komen de ganzen eerder dan in voorgaande jaren en blijven ze langer.
Gebieden waar de winterganzen al jarenlang terugkomen zitten nu zo vol dat verjaging weinig effect meer heeft.

Ganzen foerageren zoveel mogelijk in de daartoe aangewezen foerageergebieden. Door de grote aantallen ganzen en de waargenomen groei in deze aantallen, is de begrazingsdruk echter zo hoog dat op een bepaald moment het gras in deze gebieden op is. Voor de ganzen is er dan geen andere keus om naar andere gebieden te trekken.
De toename van het aantal grauwe ganzen (standganzen) binnen Fryslân wordt gezien als een risico waar de provincie meer aandacht aan moet schenken. Wordt nu niet ingegrepen dan vreest men voor dezelfde problemen zoals die nu al in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht optreden.
Door jagers en boeren wordt breed gedragen dat de aantallen ganzen inmiddels zo hoog zijn dat reductie van aantallen de enige oplossing is om ook daadwerkelijk tot schadereductie te kunnen komen. Gesteld wordt dat ook in de winter (dus ook bij de trekganzen) aan populatiebeheer moet worden gedaan.

Jagers en boeren zien daarnaast dat door de jaren heen het gedrag van ganzen verandert. Dit verschilt per regio of gebied. Het ganzenbeleid en de regels sluiten niet aan bij de veranderingen in gedrag, het voorkomen en de schadedruk van ganzen in het veld.

Er wordt op aangedrongen dat de provincie ook de afzet van geschoten ganzen in haar nieuwe beleid meeneemt. Jagers willen niet op ganzen schieten als ze de gedode dieren daarna moeten weggooien.

2.3 Wat met de ganzenschade

Unaniem zijn de boeren van mening dat het beleid zoals nu door de provincie is geformuleerd niet gericht is op het belang de boeren, maar enkel het bezuinigen op de beschikbare provinciale budgetten. De uitvoering van het beleid door middel van het opleggen van barrières om schadevergoeding aan te vragen (inleggeld van € 300, doorberekening eigen risico, limitering welke schade wel voor vergoeding in aanmerking komt, de bonus-malus regeling) wordt vooral gezien als een ontmoedigingsaanpak. Boeren geven toe dat zij inmiddels voor veel geleden schade niet meer de moeite nemen om een aanvraag in te dienen of dit te melden.

Dit houdt ook in dat men zich afvraagt hoe de provincie in redelijkheid tot een goede berekening van daadwerkelijke landbouwschade kan komen waarop zij haar beleid baseert. Veel schade is immers eenvoudigweg niet bekend. Er wordt ook veel indirecte of vervolgschade benoemd die niet wordt meegerekend, variërend van vaker herstellen van de grasmat tot verlies aan waarde van boerderijen en landerijen door de permanente aanwezigheid van ganzen.

Het proces rond het aanvragen van een 'tegemoetkoming schade' wordt als niet-transparant en bureaucratisch ervaren. Er is veel onzekerheid of en zo ja hoeveel tegemoetkoming kan worden verkregen.
Daarnaast is er onderscheid tussen ervaringen van boeren die hun grond binnen foerageergebieden hebben en boeren die daarbuiten gronden hebben. De eerste groep geeft aan redelijk tevreden te zijn met de regeling. Maar bij de boeren buiten de foerageergebieden is er veel onvrede met het proces rond schadevergoedingsregelingen en ook de steeds weer nieuwe opgelegde beperkingen. Het draagvlak met het beleid bij boeren buiten foerageergebieden is over het algemeen laag tot zeer laag.

2.4 Conflicten met ander beleid, aangrenzende gebieden en veranderende omstandigheden

Uit de gevoerde gesprekken volgt dat het huidige ganzenbeleid conflicten oplevert met ander (provinciaal) beleid. Zo worden knelpunten genoemd met het Friese weidevogelbeleid. Gebieden die in de winter als foerageergebied dienen (vooral de soortspecifieke foerageergebieden) en in het voorjaar moeten dienen als weidevogelgebied worden door de ganzen (met name brandganzen) tot laat in het voorjaar heel kort afgegeten. Hierdoor vinden weidevogels hier in het vroege voorjaar onvoldoende dekking om met nestvorming te beginnen. Ook tijdens het broed- en kuikenseizoen is de grasgroei eerst onvoldoende voor dekking en misschien ook voor kuikenvoedsel. In sommige gebieden wordt gemeld dat weidevogels hier door de ganzen minder voorkomen. In andere gebieden ziet met dat weidevogels later tot broeden komen. En dat heeft weer gevolg dat – na eventueel verlies van het eerste legsel – weidevogels niet altijd meer tot een tweede legsel kunnen komen.

Er worden ook conflicten gemeld met de eisen rond de weidegang. In gebieden waar veel ganzenvraat heeft plaatsgevonden is er in het voorjaar al een flinke achterstand in grasgroei. Daar waar de grasmat heel kort is afgegraasd door ganzen ontstaat een groeivertraging die tot ver in de zomer doorgaat. Hierdoor kunnen boeren hun koeien pas heel laat in het seizoen voor het eerst weidegang geven. Dat heeft weer gevolgen voor de eisen die vanuit de melkfabrieken worden gesteld aan minimale duur van weidegang in de zomer. Ook melden zij dat de overheidseisen rond circulaire landbouw en vergroening van de landbouw geen rekening houden met de effecten van ganzenvraat en het daardoor optreden van groeivertragingen of verminderde gewasopbrengsten. Daar waar ganzen veel gewassen of gras opeten is de boer nu al genoodzaakt om voer van elders aan te voeren.

Klimaatveranderingen, maar ook ander grondgebruik, heeft tot gevolg dat ganzen ander gedrag vertonen. Ze komen vroeger en blijven in het voorjaar langer hangen. Het beleid past zich hier niet op aan. Er wordt nog steeds strikt volgens bepaalde kalenderdata geredeneerd. Gepleit wordt om in het nieuwe beleid minder met vaste ingangs- of einddata te werken, maar veel meer per seizoen (en per gebied) de bescherming én de bestrijding van ganzen vorm te geven. Rekening houdend met de situatie en omstandigheden die jaarlijks kunnen verschuiven of wisselen.

Knelpunten zijn er ook met natuurgebieden die als Natura 2000-gebied (Vogelrichtlijngebieden) zijn aangewezen. Veel opmerkingen over het gebrek aan medewerking door de terreinbeherende organisaties bij het beheersen van de ganzenpopulaties. Gebieden waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd voor overwinterende ganzen worden daarvoor niet ingericht en beheerd. Er worden voorbeelden genoemd van inrichting van natuurgebieden waardoor deze juist geschikter worden voor broedende ganzen, waardoor de overlast in de omgeving in de zomer toeneemt. Er wordt van één gebied gemeld dat hier geschikt ganzenfoerageergebied is omgevormd voor andere doelsoorten, met de mededeling van een medewerker dat zij niet verplicht zijn om ganzen op te vangen binnen Natura 2000, maar dat dat de taak van de boeren zou zijn. Er is onvrede met de wijze waarop de terreinbeheerders de eerdergenoemde 150 meter zone over boerenland willen leggen en daarop

handhaven. Boeren die hun land tegen Natura 2000-gebieden hebben liggen ervaren beperkingen in hun bedrijfsvoering en vrezen dat nog meer beperkingen een goede bedrijfsvoering onmogelijk zullen maken.

2.5 Situatie Waddeneilanden

Het ganzenprobleem op de Friese Waddeneilanden Ameland en Terschelling wijkt op een aantal onderdelen af van de situatie op het vasteland van de provincie. Zo zijn vrijwel alle landbouwgronden op de eilanden aangewezen als foerageer-/gedooggebied en zorgen de grote hoeveelheden toeristen voor belemmeringen bij het uitvoeren van afschot. Vroeger kende men hier alleen de rotgans; deze kwam eind oktober en ging trouw eind mei weer weg. Die situatie was goed voor de ganzen en goed voor de boeren. Nu neemt de grauwe gans hand over hand toe en blijft ook het hele jaar. Ook de brandgans komt nu tot broeden. In de winter is bijna de helft van de (trekkende) ganzen die op de eilanden verblijven brandgans.

Er wordt aangegeven dat het huidige beleid, gericht op het verjagen van ganzen naar foerageergebieden ertoe leidt dat ganzen nu van het vasteland in groten getale naar de eilanden komen. Het probleem wordt dan weliswaar op het vasteland minder, maar verplaatst zich naar de eilanden. Het beleid zorgt ervoor dat vanaf 1 april overal in Fryslân de ganzen verjaagd kunnen worden. Gevolg is dat vanaf dat moment de ganzen niet meer op geschikte foerageerplaatsen op het vasteland terecht kunnen en uitwijken naar de eilanden. En bij vertrek in het late voorjaar laten ze hier kaalgevreten weilanden achter. Hierdoor ontstaat grote vertraging in herstel van de grasmat dat weidegang pas laat in het seizoen mogelijk is en de veehouders voor veel geld extra voer moeten aankopen vanaf het vasteland. Herhaaldelijk wordt aangegeven dat men op de eilanden niet het afvalputje wil worden van het ganzenprobleem omdat op het vasteland de ganzen nergens meer naartoe kunnen.

Er vindt op de terreinen van Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat geen legselbeperking of andere vormen van ganzenbeheer plaats en de toenemende aantallen standganzen leggen een zware druk op de weidegronden van de boeren. Er heerst het idee dat men op het provinciehuis meer luistert naar Staatsbosbeheer dan naar de eilanders zelf en dat het probleem op de eilanden door politiek en ambtenaren zwaar wordt onderschat.
Op Terschelling geven sommige boeren aan hun gronden niet meer aan te melden voor foerageergebied. Ook van Ameland komen geluiden waaruit afbrokkelend draagvlak doorklinkt.

Ook het toerisme leidt onder de ganzendruk. Het is niet uit te leggen waarom boeren op de eilanden hun koeien niet in de wei hebben lopen. Maar ook recreatiegebieden, recreatieparken en zelfs natuurgebieden worden zo door ganzen vervuild. Overlast van de standganzen voor toeristen groeit jaarlijks.

Aan de provincie wordt gevraagd om via het nieuwe beleid een gebiedsgerichte aanpak mogelijk te maken, gericht op herstel van evenwicht, waarbij plaats is voor een gezonde bedrijfsvoering met weidegang en agrarisch natuurbeheer ten behoeve van weidevogels en biodiversiteit. En dit te doen via een eiland brede aanpak over het gehele jaar en niet alleen op boerenland, maar ook op gronden van terreinbeherende organisaties.

2.6 Aanbevelingen uit het veld

Uit de gevoerde gesprekken met boeren, jagers en beheerders in Fryslân zijn een aantal aanbevelingen gekomen, gericht aan het provinciebestuur.

Een algemeen gedragen oproep aan de beleidsmakers en ambtenaren die verordeningen en ontheffingen opstellen: Ga veel vaker met boeren en jagers in gesprek. Kom achter het bureau vandaan en kijk naar wat er in het veld gebeurt. De signalen uit de praktijk zijn veel te lang niet serieus genomen. Zie wat de gevolgen zijn. Doe meer met de inbreng vanuit de praktijk. Ga niet alleen horen, maar doe ook wat met die inbreng en laat dat terugkomen in beleid én besluiten.

Geef boeren en jagers meer ruimte, meer vertrouwen en minder regels en minder vergaderingen. Besteed een deel van de provinciale budgetten aan een goede organisatie van boeren en jagers op gebiedsniveau. Geef ze de opdracht (en ontheffing of vrijstelling) mee om op gebiedsniveau, binnen bepaalde kaders, voor vermindering van schade door ganzen te zorgen en evalueer na twee of drie jaar.

Bewaar de goede dingen die nu zijn doorgevoerd. Zoals toestemming voor gebruik geweer van een uur voor zonsopgang, gebruik lokmiddelen en ook het systeem van foerageergebieden. Voer daar wel de nodige verbeteringen door. Denk daarbij aan het aanwijzingssysteem van foerageergebieden. Maak het voor de boeren interessant genoeg om hun gronden aan te melden, ook als gronden nu net buiten de gebieden liggen die op de kaart zijn aangewezen. Aanwijzing foerageergebieden moet wel op vrijwillige basis blijven.
Het systeem van Push-Pull werkt. En daarmee is aangetoond dat ganzen bepaald gedrag kan worden aangeleerd. Blijf van deze kennis gebruik maken. Ook in het nieuwe beleid.

Integrale beleidsformulering - jaarrond
Aanbeveling is om het nieuwe ganzenbeleid breder en integraal te formuleren. Niet meer uitgaan van een provinciebreed doel en ook niet enkel het doel om de portemonnee van de provincie te sparen. Schrijf nieuw integraal beleid voor het gehele jaar. Dus niet alleen de winterganzen, maar betrek hierin ook de schade door standganzen. Maak één beleid voor alle ganzen, en kijk verder dan enkel landbouwschade. Neem ook schade aan natuurwaarden, veiligheid en volksgezondheid mee. Hiermee kun je meer mogelijkheden creëren voor beheer van de standganzen, ook binnen gebieden van de TBO's. Zorg er in elk geval voor dat ontheffing en vrijstelling voor zomer-/en wintergans beter op elkaar aansluiten. Maar nog liever: ga voor een (jaarronde) vrijstelling voor in elk geval de grauwe gans en liefst ook voor een ruimere vrijstelling voor brand- en kolgans. Ook de mogelijkheid tot afschot in oktober moet terugkomen.

Belangrijk: Neem in het beleid ook de afzet van geschoten ganzen mee als integraal onderdeel van het gehele proces rond schadebestrijding. Denk voor dit laatste aan subsidieregelingen om de afzet van geschoten ganzen te optimaliseren. Regel in het beleid dat hiervoor een klein deel van het budget wordt vrijgemaakt dat nu naar schadevergoedingen gaat. Zie ook de aanbeveling aan de provincie om gebiedsgericht de jagers en boeren het 'ganzenprobleem' zelf aan te laten pakken zonder ambtelijke inmenging. Daar past ook de afzet van ganzen bij.

Gebiedsgericht beheer van ganzen/geen kalenderbeheer
Eén systeem voor de aanpak van ganzen over geheel Fryslân werkt niet. Er moet veel meer ingezet worden op beheer van ganzen op gebiedsniveau en passend naar locatie-/gebiedsspecifieke schadepatronen en ganzenvoorkomen. Stap af van een aanpak waarin een bepaalde datum leidend is. Geen beheer op grond van een kalenderdatum, maar zorg voor een flexibel systeem waarbij het gedrag én daadwerkelijke aanwezigheid van de ganzen door het jaar heen leidend is.
Laat boeren en jagers dit op gebiedsniveau aanpakken (binnen een door de provincie mogelijk gemaakte kaderontheffing of -vrijstelling). Maatwerk wordt gezien als de oplossing. Het is al jarenlang bekend in welke gebieden welke hoeveelheden ganzen voorkomen en ook hoe de schadeontwikkelingen zijn op gebiedsniveau. Daar moet via het nieuwe beleid meer op worden ingespeeld.

Vereenvoudiging en versoepeling administraties en bureaucratie
Onderzoek vooraf waar en op welke wijze de nu ervaren bureaucratie en administratieve last bij de uitvoering door boeren en jagers kan worden vereenvoudigd. En regel dit ook *voordat* het nieuwe beleid ingaat. Wordt dit niet gedaan dan zal dit nieuwe beleid leiden tot weer meer en misschien zelfs complexere administratie en bureaucratie. En dat maakt elk nieuw beleidsvoornemen op voorhand tot een mislukking. Leer dus van waar het nu fout is gegaan en begin opnieuw. Wordt dit niet op tijd opgelost dan zullen de mensen in het veld zich op geen enkele manier meer gemotiveerd voelen om aan het beleid invulling te geven.

Werkgroepen van boeren en jagers
Vraag bij het formuleren van nieuw beleid, maar ook en vooral bij het schrijven van nieuwe besluiten (vrijstellingen of ontheffingen), ondersteuning van de mensen in het veld, dus jagers én boeren. Maak werkgroepen van jagers en boeren die samen met ambtenaren zorgen voor praktisch uitvoerbare regelingen in plaats van de nu soms onvolledige en onlogische voorschriften en voorwaarden die in het veld geen praktische waarde hebben.

Communicatie naar maatschappij en support/ondersteuning jagers en boeren
Verbeter communicatie vanuit de Provincie Fryslân. Maak als provincie een toegankelijk verhaal over het doel/de doelen van je beleid en steun de uitvoerders. Ga achter hen staan, ook als zij vanuit bijvoorbeeld actiegroepen worden aangesproken op hun werk ten behoeve van de uitvoering provinciaal beleid. Toon veel meer dat de provincie de uitvoerders – en dan met name de jagers – daadwerkelijk vertrouwt. Maak dit concreet door toepasbare regels en door het tonen van waardering.

Hoofdstuk 3 Interviews met vertegenwoordigers organisaties

3.1 Breed gedragen opmerkingen en aanbevelingen

Tijdens de interviews met vertegenwoordigers van boeren- én jagersorganisaties zijn een aantal onderwerpen naar voren gebracht die ook tijdens de keukentafelgesprekken met boeren en jagers aan de orde zijn gekomen en beschreven in hoofdstuk 2 en bijlage 2. Het gaat om de volgende onderwerpen/knelpunten en aanbevelingen:

Onderwerpen en knelpunten

- Het aantal ganzen (zomer en winter) neemt nog steeds toe. Huidig beleid leidt niet tot reductie van aantallen en ook niet tot reductie van schade.
- De schade door zomerganzen zal ook in Fryslân steeds groter worden. Wacht niet totdat dit probleem (nog verder) uit de hand loopt.
- Er zijn inmiddels zoveel ganzen dat verjagen naar foerageergebieden nauwelijks of geen effect heeft. In de loop van het seizoen is daar het voedsel op en moeten de ganzen toch weer naar naastgelegen boerenland.
- De inzet van preventieve middelen is maar beperkt effectief. Deze verliezen al snel werking. Als een bepaald perceel aantrekkelijk is voor ganzen dan blijven ze terugkomen.
- Ga voor een jaarronde vrijstelling, die ook inhoudelijk voldoende duidelijk is. Garandeer dat deze niet elke keer wordt gewijzigd.
- Het beleid voor bescherming ganzen werkt het beleid voor bescherming weidevogels tegen. Ook leidt het tot een knelpunt met de eisen rond weidegang en het overheidsbeleid voor ontwikkeling circulaire landbouw.

Aanbevelingen

- Zet in op vereenvoudiging en verbetering van het huidige – als complex ervaren - systeem van administraties en registraties. Dit is het grootste knelpunt voor de uitvoerders.
- Beperk bestrijding en beheer van ganzen niet alleen tot boerenland. Ook de TBO's moeten hun verantwoording nemen en ook ganzen (zeker standganzen) intensief gaan reduceren in hun gebieden.
- Aantalsreductie toepassen, ook bij trekkende ganzen. Sluit zo mogelijk aan bij internationale aanpak op flyway-niveau.
- De mogelijkheid om ganzen in oktober te kunnen be- of verjagen moet terugkomen. Er is ook in oktober schade, maar tegemoetkoming voor de boeren wordt niet verleend.
- De verplichting om op 150 meter afstand van natuurgebieden te blijven moet vervallen. Er zijn nu duidelijk afgebakende ganzenfoerageergebieden, die in feite al als buffer fungeren voor (rust in) natuurgebieden.
- Maak/regel via het nieuwe beleid ook de afzet van geschoten ganzen.
- Ontwikkel slimmere en toegankelijkere manieren voor schadetaxaties.

3.2 Het Collectief Ganzenbeheer Fryslân

Het Collectief Ganzenbeheer zet zich in voor de belangen van grondgebruikers waarvan gronden zijn aangemeld als foerageergebied en voor de belangen van boeren die buiten deze gebieden te maken krijgen met ganzenoverlast. Zie voor een uitgebreide beschrijving van de bijdrage van het Collectief Ganzenbeheer Fryslân, bijlage 3, paragraaf 3.2.

Naast de algemene opmerkingen zoals hiervoor opgesomd is de mening van het Collectief dat de Provincie niet voldoende zicht kan hebben op de werkelijke schade door ganzen. De provincie wordt opgeroepen aansluiting te zoeken met de ervaringen en kennis van de mensen in het veld.
Verder komt het Collectief tot de volgende aanbevelingen:

- Het nieuwe beleid *inclusief* zomer-/standganzen formuleren; zodanig dat ook deze populatie door inzet van verschillende maatregelen beheersbaar kan worden gehouden (of: beheersbaar wordt). Neem in de evaluatie ook de resultaten van het onderzoek naar grasgroei mee dat nu in opdracht van BIJ12 wordt uitgevoerd.
- Denk na over slimme oplossingen voor berekening schade door ganzen. Met name voor schade in de zomer, maar voer ook verbeteringen en vereenvoudigingen door om snel en goed schade te berekenen door trekkende ganzen.

3.3 Organisaties van boeren

Zie voor een uitgebreide beschrijving van de bijdragen van de Nederlandse Melkveehoudersvakbond (NMV), Farmers Defence Force (FDF) en LTO-Noord bijlage 3, paragraaf 3.3.
De boerenorganisaties zien de doelstellingen van het huidige beleid als onhaalbaar. Veel schade blijft buiten beeld door de drempels die de provincie opwerpt om schadevergoeding aan te vragen. De boerenorganisaties ervaren een kloof tussen waar de boeren tegenaan lopen en wat op het provinciehuis wordt opgeschreven.

Vanuit de boerenorganisaties komen, naast de in 3.1 opgesomde onderwerpen, de volgende opmerkingen/aanbevelingen:

- De huidige ganzenfoerageergebieden zijn te klein zijn voor de aantallen ganzen die in de winter aanwezig zijn. Maar kies niet voor grotere foerageergebieden, want dan groeit het probleem alleen maar door. Het aanmelden van gronden voor foerageergebieden op vrijwillige basis moet blijven.
- Er bestaan belangrijke bezwaren tegen het hanteren van een zone buitenom Natura 2000-gebieden over boerenland. Dit wordt gezien als aantasting van eigendomsrecht.
- Oproep aan de provincie om bij het schrijven van nieuw beleid én regelingen niet alleen TBO's, maar ook de boerenorganisaties te betrekken. De TBO's moeten op hun eigen gronden veel meer gaan doen aan reductie van ganzen. Eventueel moeten deze organisaties door de provincie worden verplicht om hun bijdrage te gaan leveren aan ganzenreductie.
- Aanbeveling van de NMV om anders te gaan kijken naar het systeem van financiering en de provinciale budgetten anders te organiseren. Opvang van trekkende ganzen is een verplichting die voortvloeit uit de Vogelrichtlijn. Geld voor deze opvang moet niet uit de post faunaschade komen, maar vanuit de beheersvergoedingen Natura 2000.

3.4 Organisaties van jagers

Zie voor een uitgebreide beschrijving van de bijdragen van de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG) en de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV) en de reacties van de Wildbeheereenheden Skarsterlân en It Butenfjild bijlage 3, paragraaf 3.4.

De organisaties zien in de uitvoering maatregelen van het Friese ganzenbeleid dat de eisen rond meldingen en registraties een belasting zijn voor de jagers die snelle en doelgerichte acties voor ingrijpen bij (dreigende) schade in de weg staan. Jagers voelen zich vaak in de steek gelaten door de provincie. Van de jagers wordt verwacht dat zij het beleid loyaal uitvoeren, maar zij krijgen daarvoor niet de ondersteuning of zelfs waardering. Het zijn de enige vrijwilligers in dit proces, krijgen grote verantwoordelijkheden toegeschoven maar voelen zich vooral vanuit de provincie met argwaan en tegenwerking benaderd.

Vanuit de jagersorganisaties komen naast de in 3.1 opgesomde onderwerpen, de volgende opmerkingen/aanbevelingen:

- Tevreden met het ingevoerde systeem van een vrijstelling. Dat werkt voor de jagers al een stuk makkelijker, verruim dit systeem ook naar het gehele kalenderjaar.
- Tevreden met de verruimingen voor gebruik van geweer voor zonsopgang en gebruik van lokmiddelen ook in de winterperiode.
- Er zijn grote zorgen over de toename van de standganzen (hoofdzakelijk grauwe gans). Hoewel de situatie in Fryslân nog niet zo erg is als in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht zien de organisaties wel dat – als nu niet tijdig wordt ingegrepen – op termijn in Fryslân dezelfde grote problemen ontstaan.
- De aantallen en het veranderend gedrag van ganzen verschillen per regio. Jagers zien ook dat door veranderend grondgebruik, klimaat en de verjagingsacties zelf veranderingen optreden in gedrag en verspreiding. De oproep is dan ook dat in het nieuwe beleid meer flexibiliteit komt, aangepast aan de situatie ter plaatse.
- De voorkeur wordt uitgesproken om de ingangsdatum van foerageergebieden naar voren te schuiven omdat trekkende ganzen al in september kunnen arriveren.
- Vanuit de WBE It Butenfjild komt de oproep richting de provincie om een initiatief van de FBE voor het ontwikkelen van het zogenaamde 'Schadedossier' op te pakken en te bekijken. Hiermee kunnen geconstateerde problemen rond complexe administraties en ook onderbouwing van ontheffingen worden opgelost.

3.5 Agrarische natuurverenigingen

Zie voor een uitgebreide beschrijving van de bijdragen van de ANV Waddenvogels en de Súdwesthoeke bijlage 3, paragraaf 3.5.
In hun rol als uitvoerder van het agrarisch natuurbeheer zien de verenigingen vooral knelpunten optreden tussen het ganzenbeleid en het weidevogelbeleid. Maar daarnaast ook met ander overheidsbeleid. Te denken aan de wens van de overheid tot vergroening van de landbouw.

Vanuit de ANV's komen de volgende opmerkingen/aanbevelingen:

- Het vergoedingensysteem dat door maatregelen van de provincie zelf steeds verder afbrokkelt zorgt voor verminderd draagvlak. Op het vasteland kunnen boeren nog net uit met het vergoedingensysteem voor foerageergebieden. Op de eilanden leidt dit nu tot uitstap uit de foerageerregeling.
- Het aantal brandganzen neemt nog steeds toe. Juist brandganzen vreten de grasmat veel meer kaal dan andere ganzen, met als gevolg dat hier de grasmat langzamer herstelt en de in het voorjaar aangekomen weidevogels geen dekking vinden voor hun nesten.
- Er zal meer en beter moeten worden ingezet op aantalsreductie van met name de standgans grauwe gans en op de eilanden moet worden gekeken naar de gevolgen van niet ingrijpen in natuurgebieden. Er is – vooral op de eilanden – frustratie over het optreden van de provincie. Men voelt zich niet gehoord.
- De omvang en periodes rond ganzenopvang en -schade verschilt door de hele provincie. Per gebied of regio zien de ANV belangrijke verschillen. Hier moet in het nieuwe beleid aandacht voor komen.

3.6 Terreinbeherende organisaties (TBO's)

Zie voor een uitgebreide beschrijving van de bijdragen van It Fryske Gea en Staatsbosbeheer bijlage 3, paragraaf 3.6.

De terreinbeherende organisaties zien voor hun eigen terreinen relatief weinig problemen optreden door de aanwezige ganzen. Staatsbosbeheer is verder van mening dat voor trekkende ganzen winterrust moet gelden.

Vanuit de terreinbeherende organisaties komen de volgende opmerkingen/aanbevelingen:

- De omvang van de aangewezen foerageergebieden is te klein voor het aantal ganzen dat daarvan gebruik maakt. Bij sommige belangrijke slaapplaatsen liggen nu geen foerageergebieden (meer).
- Ganzen houden zich niet aan provincie- of landsgrenzen. Het is daarom belangrijk op flyway-niveau internationale afspraken te maken.
- Er wordt gepleit voor meer eenduidigheid. Het systeem van vrijstelling en ontheffingen werkt, maar moet duidelijker en eenvoudiger.
- Sinds twee jaar is er geen ontheffing voor brandgans en kolgans. Met name de ontheffing voor kolgans is wenselijk.
- Tot en met oktober mag op percelen van foerageergebieden nog wel schadebestrijding plaatsvinden. In plaats daarvan wordt geadviseerd om langer of zelfs jaarrond rust te organiseren in deze gebieden.
- Maak foerageergebieden niet kleiner louter om budgettaire redenen. Als zo'n gebied is kaal gegeten, veroorzaken ganzen daarbuiten schade. Vergroot de aantrekkelijkheid van een foerageergebied door te kiezen voor de juiste gewassen.
- Er moeten duidelijke afspraken worden gemaakt over het afschot rond natuurterreinen. Met ziet dat niet altijd eenduidig wordt omgegaan met de 150 meter zone rondom Natura 2000-gebieden.
- Geadviseerd wordt om voor Natura 2000-gebieden een toets uit te voeren naar mogelijke verstorende effecten.

Hoofdstuk 4 Waarnemingen en aanbevelingen naar aanleiding van dit onderzoek

Aan de onderzoekers/schrijvers van dit rapport is door de opdrachtgever gevraagd om – op basis van de gevoerde gesprekken en interviews – een aantal conclusies en aanbevelingen te genereren ten behoeve van het nieuw te formuleren beleid en de uitvoering hiervan vanaf 2023.
Het formuleren van conclusies op basis van het veelvoud aan aangedragen informatie vanuit het veld, en de wijze waarop deze praktijkanalyse is uitgevoerd, is echter moeilijk. Die zouden moeten worden gebaseerd op de door de geïnterviewde personen en organisaties aangedragen meningen en informatie zonder dat wij al deze informatie kunnen waarderen op hun context of feitelijke (on)juistheid. Wij (de schrijvers van dit rapport) kiezen er hierom voor om ons te beperken tot een aantal waarnemingen en richtinggevende aanbevelingen.

Waarnemingen

1. Uit de gesprekken en interviews volgt dat dit onderwerp erg leeft binnen het Fries landelijk gebied. Uit de gesprekken is ook op te maken dat er – ondanks alle goede bedoelingen – een forse kloof is tussen wat op het provinciehuis wordt bedacht en besproken en wat de mensen in het veld hiervan denken. Er is verschil te herkennen in draagvlak (en dus begrip voor het beleid) tussen de boeren en jagers die aan de keukentafels zitten en de personen die namens de (belangen)organisaties zijn geïnterviewd. Deze laatste groep is beter op de hoogte en toont ook in de regel meer begrip voor de beleidsuitgangspunten en de uitvoeringsregelingen. De mensen in het veld echter blijken zich in de regel minder aangesproken te voelen door wat op het provinciehuis is opgeschreven of bedacht.

2. Vrijwel alle boeren en jagers die zijn benaderd voor deelname aan de keukentafelgesprekken reageerden positief op de vraag om mee te werken aan dit onderzoek. Desondanks toonden een aantal boeren en jagers zorg. Zij stelden de vraag of de provincie echt wel iets met hun inbreng zou gaan doen. Er zijn eerder evaluaties geweest en er zijn ook eerde de nodige inspraaksessies door de provincie georganiseerd. Bij boeren en jagers ontstond na die inspraakmogelijkheden het gevoel dat dit niet meer dan een 'procedurele verplichting' was en dat achter de schermen de besluiten al genomen waren. Algemeen voelen de boeren en jagers zich over de afgelopen jaren niet gehoord door ambtenaren en bestuurders en is het draagvlak voor uitvoering en naleving van keuzes van het provinciebestuur zwak.

3. Er zijn vooral tijdens de keukentafelgesprekken veel – soms zeer gedetailleerde – opmerkingen over knelpunten bij de uitvoering geuit en ook interessante suggesties gedaan voor verbeteringen. Onze waarneming is dat deze specifieke kennis uit de praktijk zeer waardevol zou kunnen zijn voor de bestuurders en ambtenaren van de provincie Fryslân op het moment dat zij aan de slag gaan met het ontwikkelen van nieuw ganzenbeleid. Daarom bevelen wij hieronder aan om bij het ontwikkelen van het nieuwe beleid de mensen uit de praktijk te (blijven) betrekken. En dan niet enkel in de vorm van inspraak- of hoorsessies maar al voorafgaand aan het daadwerkelijke schrijfwerk. Bijvoorbeeld door via werkgroepen suggesties voor praktische verbeteringen te gebruiken voor een maatschappelijk gedragen, maar ook praktisch uitvoerbaar nieuw beleid (zie bij aanbevelingen).

4. Op basis van de gevoerde gesprekken zien wij een verschil in de zienswijzen die vanuit de terreinbeherende organisaties (TBO's) over dit onderwerp worden ingebracht en de manier waarop boeren en jagers hier tegenaan kijken. Er blijkt vooral op lokaal niveau wederzijds begrip voor elkaars meningen, en alle partijen zien het probleem goed onder ogen. Op hoger (organisatie)niveau zien wij wel verschil in hoe men aankijkt tegen het 'probleem' van de huidige ontwikkelende ganzenpopulaties. Vooral de manier waarop aangekeken wordt tegen de vraag wie van de partijen nu wel of niet verantwoordelijk moet zijn voor de oplossing van het geconstateerde ganzenprobleem. Dit uit zich vooral in het verschil in standpunten in hoeverre beheer of aanpak van ganzen binnen natuurgebieden en met name Natura 2000-gebieden zou moeten plaatsvinden.

Aanbevelingen

In de hoofdstukken 2 en 3 zijn de belangrijkste aanbevelingen beschreven die zijn voortgekomen uit de keukentafelgesprekken en de gesprekken met organisaties. Wij volstaan allereerst met het verwijzen hiernaar.

1. *Verhoog het draagvlak door boeren en jagers intensief te betrekken bij opstellen nieuw beleid*
   Algemeen zien wij dat het draagvlak voor het huidige ganzenbeleid bij boeren en jagers laag is. Desondanks is men zeer gemotiveerd om het geconstateerde 'ganzenprobleem' op te lossen. Oproep aan de provincie is om bij het nieuw te formuleren beleid én het opstellen van uitvoeringsregelingen gebruik te maken van de aanbeveling om boeren en jagers hierbij intensief te betrekken, bijvoorbeeld in de vorm van werkgroepen.

Daarmee geeft de provincie ook het signaal af dat zij de via dit praktijkonderzoek ingebrachte aanbevelingen voor verbetering serieus neemt en ook daadwerkelijk laat zien dat zij hier werk van wil maken. Hiermee kan het maatschappelijke draagvlak voor het nieuwe beleid worden verbreed en vergroot.

Verder komen wij – deels in aanvulling op de uit de praktijkanalyse komende aanbevelingen en onze waarnemingen - tot de volgende aanbevelingen:

2. *Ganzenbeheer inzetten op jaarrond, flexibel naar wisselende omstandigheden en zo mogelijk grensoverschrijdend*
Bij het aanhoren van de meningen en standpunten hebben wij vooral ervaren dat een eenvormige aanpak van het 'ganzenprobleem' voor geheel Fryslân tot onnodige knelpunten zorgt.
Het huidige beleid dat zich nu grotendeels richt op de periode dat trekkende ganzen zich in Nederland bevinden schikt zich niet naar de werkelijke situatie. Het toenemend aantal standganzen veroorzaakt problemen die mogelijk in de nabije toekomst ernstig kunnen worden. Ook het sturen op bepaalde kalenderdata (wanneer welk type afschot mag plaatsvinden, ingangs- en sluitingsdata foerageergebieden etc.) past niet in het werkelijke gedrag van ganzen. Ganzen kennen geen kalender en reageren op veranderende omstandigheden zoals ritme van dag/nacht, klimaat, ander grondgebruik etc. Omdat ganzen zeer adaptief zijn kunnen zij ook snel reageren op veranderingen.
Bouw in het nieuwe beleid en vooral de uitvoeringsregels meer flexibiliteit in, waarbij de uitvoering/de uitvoerders in het veld ter plaatse (lokaal of regionaal) directer en flexibeler kunnen optreden.
Ook houden ganzen zich niet aan door mensen getrokken grenzen. Zeker daar waar het gaat om beheer van populaties staat het Fries ganzenbeleid niet op zichzelf. Ook de omliggende provincies hanteren een eigen – soms ander – beleid en aanpak. En niet te vergeten de internationale afspraken rond het beheer van trekkende ganzenpopulaties (bijvoorbeeld via AEWA). Het nieuw te formuleren beleid zal ook rekening moeten houden met grensoverschrijdende effecten.

3. *Zorg voor samenhang met andere beleidsonderwerpen*
De ganzen – of 'het ganzenprobleem' – is geen item dat alleen op boerenland speelt en ook niet enkel in de winterperiode (trekkende ganzen). Er is overlap met andere beleidsonderwerpen, waaronder het weidevogelbeleid en de eisen rond vergroening van de landbouw en natuurbescherming in brede zin.
Ook hebben de toenemende aantallen ganzen gevolgen voor eisen waaraan boeren én jagers moeten of willen voldoen. Denk aan de eisen voor weidegang voor de boeren, maar ook de door jagers van groot belang geachte weidelijkheidsregels.
Daarom adviseren wij om het nieuw te formuleren beleid meer en breder aandacht te laten hebben voor het mogelijk optreden van knelpunten met andere beleidsonderwerpen in het buitengebied, maar ook gevolgen voor andere (morele of wettelijke) beperkingen die de mensen in het veld kunnen ervaren.
Ook hier zou het idee van werkgroepen met mensen uit het veld (zie paragraaf 2.6) een zinvolle bijdrage kunnen leveren.

4. *Benut de mogelijkheden van de Omgevingswet en ga voor programmatische aanpak ganzen in Fryslân*
Bovenstaande aanbevelingen vragen om een breed en integraal beleidskader waarbij aandacht moet zijn voor juridische beperkingen en uitgangspunten, internationale afspraken op flyway-niveau én flexibiliteit en verantwoordelijkheid op lokaal of regionaal niveau, het zoeken naar samenhang en verbinding tussen verschillende beleidsonderwerpen, morele aspecten en beschermen versus beheren. Maar ook zal voor de uitvoering van het nieuwe beleid veel breder dan nu afstemming moeten worden gezocht tussen verschillende planstructuren, te denken aan afstemming of zelfs integratie tussen faunabeheerplannen, Natura 2000-beheerplannen, beschermingsplannen andere soorten (denk aan weidevogels).

Aanbeveling voor de ontwikkeling van het nieuwe beleid is om te gaan nadenken of het instrument "Programma" als bedoeld in afdeling 3.2 Omgevingswet een meer passend instrument kan zijn.
Een programma bevat zowel een beschrijving van het te voeren beleid, welke bescherming van (in dit geval) de ganzen en hun leefgebieden wordt nagestreefd, de doelen en omgevingswaarden waarop het programma zich richt én het beheer, welke maatregelen worden getroffen om aan de geformuleerde omgevingswaarden te voldoen en op welke wijze doelstellingen van diverse onderwerpen binnen de fysieke leefomgeving moeten worden bereikt.
In het programma komen ook de diverse beleidsonderwerpen tezamen, kunnen ook andere plan- of programmastructuren tezamen worden gebracht, waaronder bijvoorbeeld beheerplannen Natura 2000, maar kan ook het ook 'andere doelstellingen' bevatten zoals maatschappelijke doelen. Dit instrument zou daarom een goed kader zou kunnen vormen voor de bescherming en beheer van ganzenpopulaties met de verstrengeling van dit onderwerp met andere maatschappelijke- en omgevingsaspecten.

BIJLAGEN

Rapportage Praktijkanalyse Fryske Guozzeoanpak ervaringen van boeren, jagers en natuurbeschermers met de uitvoering van de 'Fryske Guozzeoanpak'

Bob van den Brink
Gea van Beuningen

Boerema & van den Brink B.V.
juridisch en ecologisch adviseurs Natuur en Leefomgeving

23 december 2021

In opdracht van: de Provincie Fryslân
provinsje fryslân
provincie fryslân

Inhoudsopgave

BIJLAGE 1
ONDERZOEKSVRAAG, OPZET ONDERZOEK EN UITWERKING 2
BIJLAGE 2
UITGEBREIDE WEERGAVE RESULTATEN KEUKENTAFELGESPREKKEN 5
2.1 De ervaringen met (de uitvoering van) het huidige beleid 5
2.1.1 Algemene mening 5
2.1.2 Administraties en registraties 5
2.1.3 Organisatie provinciaal ganzenbeleid en -beheer 5
2.1.4 De uitvoering van het beleid 6
2.2 Wat met de ganzen? 8
2.3 Wat met de ganzenschade 9
2.4 Conflicten met ander beleid en veranderende omstandigheden 10
2.5 Situatie Waddeneilanden Terschelling en Ameland 11
BIJLAGE 3
UITGEBREIDE WEERGAVE VAN INTERVIEWS MET VERTEGENWOORDIGERS ORGANISATIES 15
3.1 Toelichting 15
3.2 Het Collectief Ganzenbeheer Fryslân 15
3.3 Organisaties van boeren 16
3.3.1 NEDERLANDSE MELKVEEHOUDERSVAKBOND (NMV) 16
3.3.2 FARMERS DEFENCE FORCE (FDF) 16
3.3.3 LAND- EN TUINBOUWORGANISATIE (LTO-NOORD) 17
3.4 Organisaties van jagers 18
3.4.1 NEDERLANDSE ORGANISATIE VOOR JACHT EN GRONDBEHEER (NOJG) 18
3.4.2 KONINKLIJKE NEDERLANDSE JAGERSVERENIGING (KNJV) 18
3.4.3 WILDBEHEEREENHEDEN 19
3.5 Agrarische natuurverenigingen 20
3.5.1 ANV WADDENVOGELS 20
3.5.2 ANV DE SÚDWESTHOEKE 21
3.6 Terreinbeherende organisaties 22
3.6.1 It Fryske Gea 22
3.6.2 Staatsbosbeheer 23
3.6.3 Ervaringen medewerkers terreinbeherende organisaties 23

Bijlage 1

Onderzoeksvraag, opzet onderzoek en uitwerking

Evaluatie Fries Ganzenbeleid – de uitvoering
De provincie Fryslân heeft haar ganzenbeleid vastgelegd in de beleidsnota Gans in Balans. Operationalisering van dit beleid vindt sinds 2014 plaats via de uitvoeringsnota Fryske Guozzeoanpak. In 2017 is deze uitvoering aangescherpt en vastgelegd in de Fryske Guozzeoanpak 2017-2020. Provinciale Staten hebben de looptijd van deze uitvoeringsnota verlengd tot en met zomer 2023. Voordat in 2023 een nieuwe uitvoeringsnota vastgesteld kan worden wil de provincie de beleidskaders voor het ganzenbeleid actualiseren. Hiertoe zullen zowel het bestaande beleid als de uitvoering geëvalueerd moeten worden.

Samengevat richt het Friese ganzenbeleid zich op de volgende 'doelen':
1. De schade door ganzen jaarlijks met 5-10% te verminderen;
2. Balans zoeken tussen beschermen van ganzen enerzijds en het voorkomen en bestrijden en concentreren van schade door ganzen anderzijds.

Verder richt het beleid zich op de volgende aanpak:
De aanpak (uitvoering) zodanig te organiseren dat door middel van een model van push en pull op landschapsschaal (zoals vastgelegd in het Faunabeheerplan Winterganzen Fryslân) ganzen van schadepercelen worden verjaagd naar foerageergebieden waarbinnen zij rust en voedsel kunnen vinden.

De daadwerkelijke uitvoering van de ganzenaanpak, in de zin van het bestrijden van de schade en het in acht nemen van de beschermingsverplichtingen ligt feitelijk bij grondgebruikers, jagers en terreinbeherende organisaties. De door de provincie Fryslân gevraagde analyse richt zich dan ook in hoofdzaak op de praktijkervaringen van grondgebruikers, jagers en natuurbeschermers met de Fryske Guozzeoanpak. En dan meer specifiek:
1. Hoe grondgebruikers en jagers het beleid en uitvoering de afgelopen jaren in de praktijk hebben ervaren.
2. In beeld brengen van de ervaren successen en knelpunten (bij de uitvoering van de maatregelen in het veld).
3. Het genereren van conclusies en aanbevelingen uit de praktijk voor het ganzenbeleid en uitvoering hiervan vanaf 2023.

Kaders – het beleid richt zich primair op de trekkende ganzen (wintergasten), maar er is overlap met schadebestrijding standganzen.
Het Friese ganzenbeleid én de – op grond van dit beleid – vastgestelde en goedgekeurde Faunabeheerplan Winterganzen Fryslân – richt zich in hoofdzaak op de bestrijding van schade aan landbouwgewassen die veroorzaakt worden door de trekkende ganzen (grauwe gans, kolgans en brandgans) gedurende de periode november tot en met maart (grauwe gans/kolgans) respectievelijk november tot en met mei (brandgans).
Het in dit rapport beschreven onderzoek en resultaten richt zich dan ook in hoofdzaak op voorwaarden en beperkingen die in de Verordening Wet natuurbescherming Fryslân zijn opgenomen in relatie tot de vrijstelling voor 'verjaging met ondersteunend afschot' voor de trekganzen (grauwe gans, kolgans en brandgans). Er is echter onvermijdelijk overlap met de – eveneens door de provincie Fryslân afgegeven ontheffingen voor schadebestrijding grauwe ganzen in de zomer en het afschot van koppelvormende ganzen (de zogenaamde standganzen). Daarom wordt in deze praktijkanalyse aandacht besteed aan ervaringen van de veldmensen met de (uitvoering) van schadebestrijding c.q. populatiebeheer van grauwe ganzen in de zomerperiode.

Aanpak onderzoek
Het onderzoek is opgesplitst in twee onderdelen:

1. *Interviews en gesprekken met de praktijkmensen*
   De opdracht richt zich in hoofdzaak op gesprekken met mensen die in de praktijk te maken hebben met schade en schadebestrijding van ganzen. De agrariërs (grondgebruikers) die te maken hebben met ganzenschade én de jagers die het werk in het veld doen. Daarbij zijn over geheel Fryslân – in de vorm van keukentafelgesprekken - groepen jagers en boeren gesproken. Per gebied zoals hieronder aangegeven is ervoor gekozen om ter plaatse bij een betrokken boer of jachtaktehouder thuis aan de keukentafel gesprekken te voeren. En daarbij juist die personen aanwezig te laten zijn die in deze

gebieden veel en actief zijn bij het voorkomen van ganzenschade én uiteraard de schadebestrijding met gebruik van het geweer.

Daarbij is ervoor gekozen om deze gesprekken op meerdere plaatsen binnen de provincie te laten plaatsvinden en met name binnen de gebieden of regio's waarvan bekend is dat hierbinnen in de regel veel ganzen voorkomen en waar óf in de winterperiode en/of in winter en zomer sprake is van belangrijke schade en overlast door in het wild voorkomende ganzen. Er hebben gesprekken plaatsgevonden met boeren en jagers in de volgende te onderscheiden 'ganzengebieden'; de Waddeneilanden (met name Ameland en Terschelling), de zuid-/westzijde van het Lauwersmeer, Hallum e.o., Workum en IJsselmeerkust, De Oude Venen, De Deelen, Noordzijde Fluessen en zuidwest Fryslân.

2. *Interviews met belangenpartijen en betrokken organisaties*
Naast de keukentafelgesprekken zijn een aantal interviews gehouden met vertegenwoordigers van de KNJV, NOJG, LTO, NMV en het Collectief Ganzenbeheer Fryslân, Staatsbosbeheer en It Fryske Gea.

Verder zijn vergelijkbare interviews gehouden met bestuursleden van twee ANV's en twee WBE's. Wat betreft deze laatste groep is geprobeerd overlap te voorkomen met door met bestuursleden te spreken die niet al eerder bij de keukentafelgesprekken met jagers en boeren hebben gezeten.
Deze gesprekken/interviews hebben telefonisch of via Teams plaatsgevonden. In een enkel geval is het interview om praktische redenen live afgenomen (ANV Waddenvogels).

Verwerking gegevens
De interviews en gesprekken zijn gevoerd door Gea van Beuningen en Bob van den Brink (beiden van Boerema & Van den Brink B.V.). Van de gesprekken en interviews zijn korte verslagen gemaakt die daarna nog een keer aan de personen zijn voorgelegd waarmee is gesproken. Dit om hen in de gelegenheid te stellen eventuele onduidelijkheden of onjuistheden in het verslag te corrigeren.
De inhoud van deze verslagen is gebruikt om de verschillende reacties naar onderwerp te bundelen en te waarderen. In dit rapport zijn de reacties van alle personen en organisaties gebundeld weergegeven.

Onderwerpen van gesprekken en interviews
De gesprekken dienden om zicht te krijgen op de ervaringen van boeren, jagers of andere uitvoerenden die direct te maken hebben met de uitwerking van het Friese ganzenbeleid. En dan met name waar zij tegenaan lopen in relatie tot de verschillende uitvoeringsbesluiten van de provincie. Te weten de Verordening natuurbescherming Fryslân (vrijstelling verjaging met ondersteunend afschot winterganzen), de ontheffingen voor populatiebeheer zomerganzen (nu enkel nog: Ontheffing legselbeperking en afschot van overzomerende grauwe ganzen en ontheffing afschot koppelvormende ganzen), maar ook de Beleidsregel Wet natuurbescherming Fryslân 2018 op grond waarvan de boeren een tegemoetkoming ganzenschade kunnen aanvragen bij BIJ12.

Onderstaande lijst diende als richtinggevend voor de te houden gesprekken en interviews. Daarbij werd aan de respondenten alle vrijheid gegeven om ook andere onderwerpen die naar hun mening relevant konden zijn, in te brengen. Te denken aan ervaringen met conflicterende of overlappende andere regelgeving of provinciaal beleid.

A. Vrijstelling winterganzen ogv Verordening/ Ontheffingen stand(zomer)ganzen
Wat zijn de ervaringen met of meningen over:
- De eis voor inzet van preventieve middelen (en op welke percelen/gewassen wel of niet nodig).
- De administratieve eisen zoals meldingsplicht, gebruik van machtigingen/grondgebruikersverklaringen en andere administraties en registratieverplichtingen.
- Tijdstippen, locaties en gebieden waar of wanneer het geweer wel of juist niet mag worden gebruikt.
- De in de vrijstelling opgenomen voorwaarden of beperkingen aan gebruik van geweer of andere (jacht)middelen (w.o. lokmiddelen) of methoden.
- ervaringen met gebruik van verjaging met ondersteunend afschot en effect op beperking schadeomvang (indicatief).
- Waar men nog meer tegenaan loopt.

B. De beleidsregel (regels voor aanvragen en verkrijgen tegemoetkoming schade)

- Onder welke voorwaarden wel of geen tegemoetkoming kan worden aangevraagd.
- De toetsing op adequaat gebruik en de uitzonderingen daarop.
- Het doorberekenen van eigen risico en leges (binnen foerageergebieden en/of daarbuiten).
- De bonus-malus regeling.

C. Algemeen met betrekking tot het Friese ganzenbeleid

1. *Standpunt geïnterviewde organisatie over de beleidsdoelen van de provincie Fryslân;*
   Doel: de schade door ganzen jaarlijks met 5-10% te laten afnemen, balans houden tussen beschermen van de ganzensoorten en het voorkomen en bestrijden van schade door ganzen anderzijds en het zodanig inrichten van schadebestrijding dat ganzen van schadepercelen worden verjaagd naar foerageergebieden.

   Is dit doel/zijn deze doelen – mede gezien de door de provincie afgegeven besluiten (vrijstelling, ontheffingen, beleidsregels) – naar eigen mening haalbaar?

2. *Standpunt/mening over de effectiviteit van de werking van de in het Faunabeheerplan opgenomen Push-Pull methode.*
   Werkt deze methode, mede gezien de door de provincie afgegeven besluiten?

3. *Standpunt/mening over het systeem van aanwijzingen van foerageergebieden*
   Het is een open vraag, maar te denken aan waar kan of moeten deze foerageergebieden wel of juist niet, de functie en werking van foerageergebieden in de huidige situatie in relatie tot de beoogde opvang en rust ganzenpopulaties.

4. *Suggesties/ideeën uit het veld zelf of namens de organisatie voor verbeteringen in de praktijkuitvoering*

Bijlage 2

Uitgebreide weergave resultaten keukentafelgesprekken

Toelichting

De onderstaande paragraafnummering correspondeert met de paragraafnummers van hoofdstuk 2 van het hoofdrapport.

2.1 De ervaringen met (de uitvoering van) het huidige beleid

2.1.1 Algemene mening

Tijdens veel gesprekken wordt aangedragen dat het huidige ganzenbeleid te beperkt is qua visie en reikwijdte. Het beleid zet in feite alleen in op maatregelen ter reductie van schade aan de landbouw door de trekkende ganzen (winterganzen), en ook nog eens 'slechts' op een deel van de werkelijke ondervonden schade. Er is geen beleid hoe met de standganzen het gehele jaar moeten worden omgegaan.

In algemene zin hebben boeren en jagers weinig band met het ganzenbeleid en ook met de doelstelling van 5-10% schadereductie. De steeds wijzigende regels worden vooral ervaren als 'ontmoedigingsbeleid' richting de boeren om geen schade meer te melden of tegemoetkoming aan te vragen. Het nadeel wordt bij de boeren neergelegd, alleen omdat de provincie uiteindelijk minder tegemoetkomingen voor schade wil uitkeren.

Het beleid van de overheid (eerst LNV en later de provincie(s)) en de eerst strikte bescherming van de ganzen heeft geleid tot de huidige aantallen trekkende ganzen alsook de standganzen. Breed gedragen is de mening dat het nu aan de overheid is om dat op te lossen. Maar in plaats daarvan schuift dezelfde overheid het probleem en de verantwoordelijkheid nu op de schouders van boeren en jagers.

De ganzenstand in zowel de zomer- als winterperiode neemt nog steeds toe. En aan die toename van aantallen wordt niets of niet voldoende gedaan. Algemeen is de mening dat zolang de provincie niet daadwerkelijk inzet op reductie van aantallen ganzen over het gehele jaar, er nooit een echte reductie van de ganzenschade zal komen.

2.1.2 Administraties en registraties

Zonder uitzondering komt bij alle gevoerde gesprekken naar voren dat zowel jagers als boeren de hele administratie en registratieverplichtingen die aan hen is opgelegd als een grote hindernis ervaren.
De huidige complexe brij van – soms zelfs dubbele – registraties en ook de te gebruiken verschillende apps of invoerprogramma's wordt gezien als overbodige bureaucratische last en een gebaar van wantrouwen vanuit de provincie naar de uitvoerders. Voorbeelden zijn de verplichting voor invullen papieren A4 voor aantonen adequaat gebruik, het ontbreken van een koppeling tussen FRS en het schaderegistratiesysteem van BIJ12. Het moeizame invulproces in FRS, de overbodige meldingsplicht op grond van de verordening etc.
De regels veranderen ieder jaar en dat wordt bovendien vaak onvoldoende gecommuniceerd naar de uitvoerders. Veel boeren weten dan niet waar ze aan toe zijn of vullen administraties daardoor verkeerd in. Uiteindelijk komt veel bij de jachtaktehouder terecht. Jagers zijn vrijwilligers, maar voelen zich belast met een hoge administratieve druk. Vult een jager iets verkeerd in dan heeft dit direct grote financiële gevolgen voor de boer. Maar als je die systemen niet vaak gebruikt (soms maar één keer in het jaar) dan heb je steeds achterstand omdat je de geregeld doorgevoerde veranderingen niet kunt voor- of overzien (zie ook volgende paragraaf).

2.1.3 Organisatie provinciaal ganzenbeleid en -beheer

FBE en Faunabeheerplan
De rol van de FBE wordt in het algemeen als voldoende effectief gezien. De inhoud van het faunabeheerplan is in het algemeen redelijk bekend. Maar men ervaart wel dat één Faunabeheerplan voor de gehele provincie niet overal even effectief en zinvol is. Maar men ervaart wel dat één faunabeheerplan voor de gehele provincie niet overal even effectief en zinvol is en in sommige situaties zelfs contraproductief. Dat komt door verschillen in lokale omstandigheden, het voorkomen en de verspreiding van ganzen gedurende de verschillende (winter- en zomer)maanden, en ook de soms per natuurgebied verschillende maatregelen die TBO's wel of niet opleggen of zelf al dan niet uitvoeren. Lokale omstandigheden, het voorkomen en de verspreiding van ganzen gedurende de verschillende (winter- en zomer)maanden, en ook de soms per natuurgebied verschillende maatregelen die TBO's wel of niet opleggen of zelf al dan niet uitvoeren, maken dat één systeem van beheer van de ganzenpopulaties (of verjaging met ondersteunend afschot) niet overal effectief is, en in sommige situaties zelfs contraproductief

kan zijn. Voorbeelden zijn de brandganzen die in de winterperiode in sommige delen van Fryslân pas laat in het seizoen arriveren. Dus vroeg afschot – wat het faunabeheerplan vraagt – is niet aan de orde. Denk ook aan grauwe ganzen die veel minder voorspelbaar en door het seizoen wisselend (lokaal) trekgedrag hebben. Juist omdat deze ganzen zich door het winterseizoen steeds verplaatsen naar andere gebieden pleit men voor een veel meer gerichte gebiedsaanpak. Dus niet één en dezelfde Friese aanpak over de gehele provincie.

Ontheffingen vs. vrijstelling
In het algemeen is men tevreden met het systeem voor een vrijstelling voor bestrijding ganzen. De wens wordt uitgesproken dat dit vrijstellingensysteem wordt voortgezet, maar dan wel over het gehele jaar en zonder de nu soms onpraktische voorschriften.

Er wordt een onhandige overlap ervaren tussen de ontheffingen standganzen en de vrijstelling voor de trekkende ganzensoorten. Daarnaast is er recent een 'gat' ontstaan doordat in oktober ganzen niet meer mogen worden geschoten. Het zonder goede motivatie intrekken van de ontheffing zomerganzen voor de brandgans wordt gezien als een hindernis voor een goede schadebestrijding. De geconstateerde toenemende stand van brandganzen (zowel stand- als trekganzen) en de optredende schade zou juist reden moeten zijn deze soort het hele jaar te kunnen bestrijden, inclusief aantalsreductie.

Aanwijzing foerageergebieden en omvang foerageergebieden
Over het algemeen is men goed te spreken over het systeem van foerageergebieden. Met name waar deze om Natura 2000-gebieden zijn gelegd en op plekken waar ganzen al vanouds in de winter naar toe komen.

Hoewel in het algemeen de ganzenfoerageergebieden en het Push-Pull systeem goed werken, is het wel de ervaring dat de foerageergebieden in de loop van de winter zijn kaalgevreten en dat de ganzen niet anders kunnen dan uitwijken naar het naastgelegen boerenland.
Er wordt nadrukkelijk niet gepleit voor vergroting van ganzenfoerageergebieden. Vergroting daarvan leidt er alleen maar toe dat er nog meer ganzen komen en dat uiteindelijk ook deze foerageerarealen vol raken.

De regels voor het aanwijzen van foerageergebieden wordt soms als te strikt ervaren. Als het om praktische redenen (waaronder ook wordt verstaan praktische bedrijfsvoering van de boer zelf, én voor wat betreft het voorkomen van ganzen aldaar) beter zou zijn om enkele percelen die nu buiten de aangewezen gebieden liggen toch aan te wijzen als foerageergebied, zou dat mogelijk moeten zijn.

Communicatie
De communicatie vanuit de Provincie Fryslân over het eigen beleid, maar ook over andere faunazaken wordt door velen als (zeer) slecht ervaren. De bescherming van ganzen is overheidsverantwoordelijkheid geworden, maar burgers worden onvoldoende voorgelicht over het beleid en het waarom van de uitvoering (o.a. afschot). Hierdoor wordt de opinie over "ganzenjacht" te vaak gevoed door actiegroepen, zonder dat er een goede uitleg vanuit de provincie tegenover staat. Jagers willen dat burgers begrijpen waarom ze ganzen schieten.

Ook vindt men algemeen dat de provincie veranderingen in beleid, regels of systemen slecht tot zeer slecht communiceert naar de mensen in het veld. De oproep aan de provincie is om van informatieverstrekking over ganzen en ganzenbeleid een speerpunt te maken en hier ook proactief mee naar buiten te komen richting de gehele maatschappij. Zo ontstaat er meer draagvlak en begrip bij zowel burgers, boeren als uitvoerders.

Toezicht en handhaving
Door sommige jagers en boeren wordt ergernis uitgesproken over het optreden van politie en BOA's. Bepaalde jagers zouden herhaaldelijk worden gevolgd en staande gehouden voor controles. Jagers voelen zich met wantrouwen benaderd. Geregeld blijkt dat de BOA's of politie zelf niet weten hoe de regels precies in elkaar zitten of niet weten om welke ganzen het gaat. Als de handhaving zelf niet weet waarop ze moeten toezien wordt het volgen en staande houden van jagers gezien als onnodig en enkel gericht op het hinderen van jagers bij het uitvoeren van door de provincie opgedragen taken.

2.1.4 De uitvoering van het beleid

Verantwoordelijkheden in de uitvoering
Men (zowel boeren als jagers) vindt het belangrijk dat vooral de jagers meer vertrouwen krijgen van de provincie. Jagers werken nu in feite als vrijwilliger ter uitvoering van het provinciale beleid. Ook hier voelen jagers zich in de steek gelaten door de provincie. Die verwacht van hen loyale inzet voor faunabeheer, maar als er politiek of in de medio kwade berichten over de jagers worden verspreid dan laat de provincie niet van zich horen. Een kleine fout in de uitvoering is voor de politie al reden om de jachtakte in te trekken, zelfs voor veel jaren. Gebeurt zoiets dan laat de provincie jagers (en ook de boeren) vallen, ondanks dat het gaat om uitvoering van het provinciale beleid.

Provincie wordt opgeroepen meer en vaker waardering en vooral ondersteuning te tonen richting deze vrijwilligers die ten dienste van de maatschappij werken.

Boeren en jagers vinden verder dat ook de Terreinbeherende organisaties (TBO's) veel beter en actiever moeten meewerken aan de uitvoering van het provinciale beleid. Als de boeren en jagers zich moeten inzetten voor uitvoering van het beleid, dan moeten de TBO's dat ook. Het beleid zal veel concreter moeten worden en zich ook over het ganzenbeheer in de natuurgebieden moeten uitstrekken.

Praktisch
Praktisch gezien zijn voorschriften in de verordening zoals 'dat niet geschoten mag worden op ganzen die hoger vliegen dan 35 meter' - of een eerder (nu verwijderd) voorschrift 'dat alleen op invallende ganzen mag worden geschoten' – van geen enkele waarde. Hoe meet je een dergelijke hoogte? En wat is nu precies een invallende gans? Dit is eerder reden tot discussie met handhavers zonder dat hier ooit duidelijkheid over komt. Jagers hanteren hun eigen (weidelijkheids)regels om niet op verre ganzen te schieten. Veldervaring is belangrijker dan een strikt regeltje in een provinciaal besluit.

Gebruik Middelen en Methoden
Verjaging met afschot lijkt de beste manier om schade te voorkomen of te verminderen. Toch ligt dit niet zo eenvoudig. Er zijn zoveel ganzen dat enkel verjaging met ondersteunend afschot niet meer voldoende is. De verjaagde ganzen kunnen soms niet anders dan weer terugkeren naar het veld waar ze net zijn verjaagd. Ingezet moeten worden op daadwerkelijke verlaging van aantallen, ook in de winterperiode. Andere (preventieve) manieren werken maar beperkt en kort, ganzen wennen er snel aan.

Het gebruik van lokmiddelen zoals lokfluit en lokgans zoals dit nu ook in de vrijstelling is opgenomen wordt als zeer positief ervaren. Door eenieder wordt aangegeven dat dit niet moet veranderen. Dit om de te onderscheiden soorten goed te kunnen herkennen (aanspreken) of aanschieten te voorkomen.

Tijdstippen en perioden
Algemeen is men van mening dat gebruik van het geweer voor zonsopgang nuttig en nodig is (en moet blijven). Over het moment (een half uur of een uur voor zonsopgang) verschillen de meningen. Een deel van de respondenten pleit ervoor om, in plaats van een half uur voor zonsopgang, ook in de winter vanaf een uur voor zonsopgang het geweer te mogen gebruiken. Rond het tijdstip dat jagers nu mogen beginnen, zitten de ganzen soms al op het schadeperceel en moeten alsnog worden opgejaagd terwijl een half uur eerder de ganzen al direct hadden kunnen zijn verjaagd richting foerageergebieden. Ganzen die eenmaal op een perceel zijn geland, keren in de regel vaak weer terug naar zo'n perceel. Jagers willen zelf de ruimte hebben om op dat vroege tijdstip het geweer wel of niet te gebruiken. Er zijn dagen dat het dan te donker is om dieren goed aan te spreken, maar dan kan het geweer wel al worden gebruikt voor akoestische verstoring. Op andere ochtenden (maan/helder weer) is er al voldoende zicht om ganzen goed te herkennen. Laat het ook hier aan de verantwoording van de jager over om zelf te besluiten of hij het geweer gebruikt voor akoestische verstoring of verantwoord afschot.

Het verkorten van de periode voor gebruik van geweer (tot 12 uur in de middag) wordt door sommige jagers als positief ervaren. Dit omdat de ganzen dan rust krijgen, en de jagers ook zelf niet de hele dag in het veld kunnen zijn. Andere respondenten wijzen er wel op dat deze beperking niet overal verstandig, maar afhankelijk van gebied of regio. Voorbeeld zijn brandganzen (maar ook grauwe ganzen) die zich in sommige gebieden nog in de namiddag/avond willen verplaatsen richting agrarische gronden. Het strikte verbod op gebruik geweer na 12 uur betekent dat hier het ver- of bejagen van deze ganzen niet optimaal kan verlopen en hierdoor (onnodige) schade aan gewassen kan ontstaan.

Locaties en gebieden
De soms bij natuurgebieden opgelegde beperkingen voor gebruik van geweer (bijvoorbeeld straal om Natura 2000-gebieden) werken tegen. Als bijvoorbeeld een TBO bepaalt dat ten opzichte van een slaapplaats van ganzen op een afstand van 300 meter vanaf een polderdijk niet mag worden geschoten dan kan de betreffende boer niet voldoen aan zijn verplichtingen om ganzen effectief te verjagen. Er is een breed gedragen mening dat het opleggen van een dergelijke zone over andermans land onrechtmatig is.

2.2 Wat met de ganzen?

Aantallen en voorkomen

In veel gebieden wordt ervaren dat het aantal winter- én zomerganzen jaarlijks nog steeds toeneemt. In sommige gebiedsdelen is al jaren sprake van een hoog aantal ganzen. Hier ziet men door de uitvoering van het beleid geen verandering in komen. Bovendien komen de ganzen eerder dan in voorgaande jaren[1] en blijven ze langer (van november tot derde week mei). Gebieden waar de winterganzen al jarenlang terugkomen zitten nu zo vol dat verjaging op zich weinig effect meer heeft. "Je jaagt ze weg en zodra je in de auto zit, zitten ze alweer op hetzelfde perceel", "Aan het eind van de winterperiode zijn de foerageergebieden leeggegeten, er zijn inmiddels ook zo veel ganzen dat zij eigenlijk geen andere optie meer hebben dan weer naar het boerenland gaan om toch voldoende eten binnen te krijgen".

Enkel verjagen is puur verplaatsing van probleem. Bovendien eten ganzen meer als ze worden verjaagd, ze vullen verbruikte energie aan. Verjaging met ondersteunend afschot is slechts beperkt effectief en leidt niet tot reductie van aantallen ganzen en ook niet tot minder schade. Door jagers en boeren wordt breed gedragen dat de aantallen ganzen inmiddels zo hoog zijn dat reductie van aantallen de enige oplossing is om ook daadwerkelijk tot schadereductie te kunnen komen. Gesteld wordt dat ook in de winter (dus ook bij de trekganzen) aan populatiebeheer moet worden gedaan. De oproep aan de Provincie en Rijk is om verantwoording te nemen en de aantallen in groter verband aan te pakken. Sluit aan bij internationale afspraken zoals deze in AEWA verband worden gemaakt.

Er moet ingezet worden op het hele pakket van maatregelen, koppelvormers schieten (met ruimere mogelijkheden dan nu), afschot en eventueel ook weer ruivangsten. Eieren schudden wordt door sommigen gezien als een mogelijk onderdeel van de oplossing, anderen vinden dat dit het probleem alleen verplaatst, omdat een gans met een slecht nestresultaat naar een ander gebied gaat en daar opnieuw gaat broeden. Geef ook ontheffing om broedende ganzen op het nest te doden. Daarmee voorkom je nieuwe aanwas. Aangetekend moet worden dat door een aantal jagers is aangegeven dat zij bepaalde handelingen om reden van weidelijkheid niet willen uitvoeren.

Gebiedsspecifiek

De grote aantallen ganzen in de winter – en de waargenomen stijging in aantallen – leiden ertoe dat de ganzen weliswaar eerst zoveel mogelijk foerageren in de aangewezen foerageergebieden. Maar de begrazingsdruk is zo hoog dat op een gegeven moment hier het gras op is. Voor de ganzen is er dan geen andere keus om toch naar andere gebieden te trekken. Verjaging met afschot om ze weer naar foerageergebieden te krijgen is dan een mission impossible.

De grauwe gans begint steeds meer een vaste gans te worden. Meer standganzen in de zomer betekent ook dat deze in de winter de aantallen winterganzen aanvullen. Daarnaast zorgen de aanliggende natuurgebieden voor te veel ganzenkuikens, die vervolgens groot worden en bijdragen aan de aantallen ganzen.
Standganzen zijn niet ineens verdwenen als de vrijstellingsperiode ingaat. De grauwe gans is ook veel onvoorspelbaarder dan de andere ganzensoorten. De ene dag zitten ze hier, de andere dag daar. Ook de tijdstippen waarop ze zich door de dag verplaatsen zijn niet te voorspellen.

Afzet geschoten ganzen

Een belangrijk knelpunt dat in alle gesprekken aan de orde komt, is de afzet van de geschoten ganzen. Jagers willen niet op ganzen schieten als ze de gedode dieren daarna moeten weggooien. Er is een aantal jaren geleden met subsidie geprobeerd een afzetsysteem van geschoten ganzen op te zetten. Door slechte begeleiding of organisatie is dit plan een stille dood gestorven. Maar er wordt aangedrongen dat – als de provincie wil dat er meer ganzen geschoten worden om schade te verminderen – de provincie ook de afzet van geschoten ganzen meeneemt in haar (nieuwe) beleid en hiervoor een (subsidie)regeling opneemt.

[1] Voorbeeld zijn meldingen van een aantal jagers dat al in tweede helft september 2021 groepen invallende kolganzen worden waargenomen.

2.3 Wat met de ganzenschade

Algemeen is de mening dat de provincie via het opleggen van € 300 inleggeld, het toepassen van een (steeds hoger) eigen risico en het bonus-malus systeem inzet op demotivatie van de boeren om schade te melden. Niet om tot feitelijke schadereductie te komen.
Doordat nu boeren afhaken bij het melden van schade blijft veel schade ongeregistreerd. Voor wat betreft het inleggeld van € 300 is men van mening dat dit bedrag bij daadwerkelijke schade zou moeten worden teruggestort.
Omdat nu al veel schade niet meer wordt gemeld, komt de vraag of de provincie nog wel duidelijk in beeld heeft wat jaarlijks de totale omvang van de schade is. En dus hoe de provincie dan in redelijkheid kan berekenen wat de jaarlijkse reductie van schade zou moeten zijn. En dat maakt het hele beleid in de ogen van veel respondenten een papieren tijger zonder oplossingen.

Het huidige systeem van bepaling van schade door ganzen wordt vooral door de boeren als onvolledig ervaren. Naast de directe gewasschade melden de boeren dat hun daadwerkelijke kosten die gemoeid zijn bij de opvang van ganzen of het niet voldoende kunnen bestrijden van ganzen vele malen hoger zijn dan de provincie weet van heeft. Veel 'vervolg'-schade zoals plattrappen gras, dichttrappen grond, vervuiling kuil, vaker noodzakelijk herstel/vervanging graszode tot zelfs meldingen dat boeren zich genoodzaakt voelen om extra land bij te kopen om voor hun vee toch voldoende gras te kunnen produceren. Door enkele boeren wordt aangegeven dat zij – door de permanente aanwezigheid van ganzen op het land – uit nood extra land hebben bijgekocht om toch voor het vee door het jaar heen voldoende weidegrond of voer te kunnen hebben. Verder blijkt ook dat bepaalde boeren geen mogelijkheden zien om hun bedrijven verder uit te breiden of zelfs spreken van onverkoopbaarheid van het bedrijf door de permanente ganzenschade. Hierdoor treedt waardeverlies op van gronden en bedrijfsvoering.
En al deze economische gevolgen van de grote aantallen ganzen worden niet op één of andere manier door de provincie erkend of meegerekend maar vormen voor de boeren wel een heel belangrijke kostenpost of kunnen zelfs reden zijn om de bedrijfsvoering te moeten beëindigen.

Over het algemeen wordt de vergoeding voor het verlies van de eerste snede als 'redelijk', maar niet optimaal ervaren. Het missen van de eerste snee is een enorm bedrijfsrisico. Die kwaliteit is bepalend en die koop je nergens meer terug. Dat moet volledig gecompenseerd worden en er moet niet op schadevergoeding beknepen worden door inleggeld en eigen risico.
Als ganzen tot 1 april alles hebben kaal gegeten en april en mei droge maanden zijn, loopt ook de tweede snede gevaar. Tegenover dit verlies van de tweede snede staat een te magere compensatie.

Ook het niet meer mogelijk maken van verjaging of afschot van ganzen in de maand oktober leidt tot veel onvrede en onbegrip. Schade in oktober wordt niet vergoed. Maar juist in oktober is er nog een goede kans op een snede met veel eiwit. Dit in verband met de nalevering van drijfmest eerder in het seizoen. En doordat ganzen al veel eerder weer terugkeren naar Nederland zien sommige boeren deze waardevolle snede nu verloren gaan zonder dat zij hier een tegemoetkoming voor krijgen.

Verschillen in vergoedingensysteem binnen en buiten foerageergebieden
Over het algemeen waarderen de boeren waarvan hun grond is aangewezen als foerageergebied het vergoedingensysteem en ook de procedure rond het verkrijgen van de vergoedingen als redelijk tot goed. Maar ze zien ook het verschil met de situatie als je als boer net buiten dat gebied valt. Dan heb je een behoorlijk probleem en moet je veel administratie voeren en ook gelijk genoegen nemen met een lagere vergoeding. En in sommige gebieden mogen boeren hun grond nu niet meer aanbieden voor foerageergebied. Dat werkt oneerlijke concurrentie in de hand.
Een ander genoemd bezwaar is dat de boeren met gronden in foerageergebied bij zomerschade ook 20% eigen risico krijgen doorberekend. Dit was bij het begin van instellen foerageergebieden nooit zo afgesproken en is, aldus respondent, door een ambtelijke fout in de regeling gekomen en ondanks protest nooit hersteld.

Bureaucratie rond aanvragen tegemoetkoming
Het hele aanvraagsysteem voor een tegemoetkoming wordt door zowel boeren als jagers (die vaak de boeren helpen bij het aanvragen) als complex en risicovol gezien. Zie hiervoor de algemene opmerkingen over administraties in paragraaf 2.2.2. Het is voor boeren ook te lang onzeker of na indienen aanvraag de schadevergoeding wordt uitgekeerd. Die uitkering wordt soms laat uitbetaald, terwijl dit om geld gaat dat voor de bedrijfsvoering heel belangrijk is. Zie ook de problemen rond het verlies van de eerste snede.
Aanvragen worden bovendien soms zonder duidelijke reden afgewezen. Dat stemt tot ontevredenheid. De boeren kunnen de ganzen immers niet weigeren, mogen niet alles doen om schade te voorkomen, maar zijn vervolgens wel afhankelijk voor schadevergoedingsregelingen die weer geregeerd worden door bureaucratie en beperkende regels.

Taxatie schade
Door een deel van de boeren wordt het systeem van taxeren van schade en met name de kwaliteit van de taxateurs als goed ervaren. Maar dit lijkt per gebied te verschillen. Er zijn ook meldingen door boeren die problemen hebben ervaren met taxateurs en met name op welke wijze zij de schade vaststellen. Ook wordt door de boer aangeleverde informatie genegeerd over ganzensoorten of geschikt referentieland.

2.4 Conflicten met ander beleid en veranderende omstandigheden

Natura 2000 en Vogelrichtlijn
Knelpunten zijn er ook met natuurgebieden die als Natura 2000-gebied (Vogelrichtlijngebieden) zijn aangewezen. Er is bij de terreinbeherende organisaties weinig animo om binnen de eigen gebieden de aanwezige ganzenpopulaties te beheren. Ook wordt geconstateerd dat de beherende organisaties het beheer van deze gebieden niet op orde willen of kunnen brengen ten gunste van de ganzen waarvoor instandhoudingsdoelen gelden. Gebieden waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd voor ganzen worden daarvoor niet ingericht en beheerd. Van één Natura 2000-gebied wordt door de aangrenzende boeren gemeld dat de beheerder de laatste jaren geschikte ganzenfoerageergebieden binnen de grenzen heeft omgevormd voor andere doelstellingen, waardoor de ganzen die daar eerst foerageerden nu naar het naastgelegen boerenland zijn uitgeweken. Naar zeggen heeft een medewerker van de beherende organisatie zelfs aangegeven dat dit ook zo de bedoeling was en dat ganzen uit het gebied maar op het boerenland moesten gaan foerageren.

SBB zet in dit gebied meer land onder water om leefgebied voor andere vogels dan de ganzen te creëren. Fe ganzen die hier eerst foerageerden schuiven nu op naar boerenland. De druk op het foerageergebied wordt steeds groter. Door een medewerker van SBB zou gezegd zijn dat zij niet de taak hadden om ganzen op te vangen, maar dat dit de taak van de boeren in de omgeving is.

Ook de toepassing van de 150-meter zone, die vooral door de terreinbeheerders wordt benadrukt wordt als onterecht gezien.
Er heerst bij één gebied ook vrees dat op niet al te lange termijn de grens van het Natura 2000-gebied over het huidige boerenland zal worden gelegd. Met gevolg dat de boeren niet meer kunnen ondernemen of groeien. Nu al zitten de boeren naast het Natura 2000-gebied al met sterke beperkingen die de groei van de bedrijfsvoering in de weg staan.

Het Natura 2000-gebied is aangewezen als gebied voor opvang van overwinterende ganzen. Maar Staatsbosbeheer heeft het gebied ingericht om andere vogels dan ganzen te faciliteren. En krijgt daarvoor desondanks een ruime beheersvergoeding van de provincie om dit te doen. Gevolg is dat de boeren de ganzen op hun land krijgen die in het Natura 2000-gebied niet meer terecht kunnen. En in plaats van een goede en ruime vergoeding voor het (gedwongen) opvangen van ganzen op boerenland gaat de provincie vervolgens bezuinigen op de vergoedingen voor de boeren. Dat wordt gezien als oneerlijk en ook onrechtmatig.

Een ander probleem van nabijgelegen natuurgebieden met ganzen zijn de soms drukke momenten met veel toeristen. Dat maakt bijvoorbeeld het afschot van ganzen lastig omdat er een veiligheidsrisico bestaat.

Er komen ook steeds meer grauwe ganzen (standgans) die broeden in de natuurgebieden. Voor standganzen gelden geen instandhoudingsdoelen. Maar toch wordt door de terreinbeheerders weinig gedaan om deze groeiende populatie te beheersen. Bepaalde inrichtingsingrepen, zoals vernatting en onder water zetten van gebieden, creëren alleen maar meer plekken voor de grauwe gans om te broeden. En deze ganzen en hun jongen komen in de loop van de zomer uit het gebied om op boerenland te foerageren. In het gebied zelf is immers geen voldoende geschikt grasland met voldoende voedingswaarde. Ingrijpen is bijna onmogelijk. Dit probleem groeit.

Weidevogels en ganzen
Op 1 april gaat de rustperiode voor veel weidevogelpakketten in. In deze periode mogen op de percelen geen (landbouwkundige) bewerkingen plaatsvinden. Beweiding is niet toegestaan en ook verjaging of afschot is op (of bij) deze percelen niet mogelijk. Echter tegelijkertijd wordt van de grondgebruiker verwacht dat – om voor tegemoetkoming van schade in aanmerking te komen – er op of nabij deze percelen verjagingsacties plaatsvinden. Gemeld wordt dat in gebieden waar nu vaker en meer ganzen zitten, voorheen meer weidevogels voorkwamen, maar dat die nu door het afgrazen van de grasmat door ganzen geen geschikte nestelplaatsen meer hebben.

De hoge aantallen ganzen vormen een bedreiging voor weidevogels. Ganzen worden dusdanig beschermd dat de verwachting is dat aantallen blijven groeien. Dat betekent dat weidevogels in de in het voorjaar kaal gegeten velden geen goede plaats vinden voor een nest. Daarnaast ziet men dat dat nesten en eieren worden vernield doordat (met name brand)ganzen er overheen lopen. Op sommige locaties met veel ganzen ziet men de weidevogelstand teruglopen. Op andere locaties beginnen weidevogels pas veel later in het seizoen met nestelen en ei-leg. Hierdoor neemt het risico toe dat weidevogels door dit verlate seizoen niet meer tot een tweede leg kunnen komen. Dit draagt weer risico in zich voor de ontwikkeling of behoud van de gunstige staat van instandhouding van deze soortgroep.

Voorzien wordt dat dit probleem naar de (nabije) toekomst alleen maar groter wordt. Goede afstemming van het weidevogelbeleid en het ganzenbeleid is noodzakelijk.

Eisen rond weidegang
Ganzen arriveren eerder blijven steeds langer en in steeds grotere aantallen op boerenland foerageren. Dat heeft gevolgen voor de bedrijfsvoering. Om voor een toeslag op melk in aanmerking te komen, moeten boeren zorgen voor minimaal 180 dagen per jaar weidegang. De nog steeds toenemende ganzenvraat en het langer blijven van ganzen in de zomer heeft tot gevolg dat de boeren hun koeien pas veel later de weide in kunnen doen. Dit omdat er onvoldoende gras staat voor weidegang.

Kalenderbeleid en -beheer levert conflict op met klimaateffecten en veranderend (ganzen)gedrag
De ervaring is dat de provinciale uitvoeringsregelingen erg gericht zijn op kalenderbeheer. Exacte data van ingang foerageergebieden, data waarop ontheffingen gelden voor beheer populatie en datum ingang vrijstelling. Maar dit past niet met hoe de natuur werkt. Ganzen komen eerder en vertrekken soms veel later. In droge jaren leveren de boeren in door een te lage schadevergoeding ten opzichte van het werkelijke verlies aan gewas terwijl in goede natte jaren het vergoedingensysteem net uit kan. Er zou naar een systeem gezocht moeten worden dat meer rekening houdt met jaarlijkse wisselingen in aanwezige ganzen en wisselende of zelfs veranderende klimatologische omstandigheden.

2.5 Situatie Waddeneilanden Terschelling en Ameland

Reductie van 5-10% zoals in het beleid staat is een onhaalbaar doel. De maatregelen die genomen kunnen worden zijn bij lange na niet toereikend. Het probleem op de eilanden wordt door politiek en ambtenaren zwaar onderschat. Hoe meer ganzen, hoe meer kosten hieraan zitten. En dat past niet met de intentie van de provincie om op de schadevergoedingen te bezuinigen.

Uitvoering beleid zorgt voor extra schade op de eilanden
Het aantal trek- en zomerganzen is dermate doorgeschoten tot een niveau dat een gezonde bedrijfsvoering op de eilanden niet meer mogelijk is. De regering maar ook provincie Fryslân heeft zich voorgenomen om de landbouw grotendeels om te vormen naar kringlooplandbouw, waarbij er kritisch gekeken wordt naar onder meer de ins en outs van mineralen op een bedrijf. De hoge ganzenvraat op de eilanden maakt kringlooplandbouw onmogelijk.

Omdat brandganzen tot en met mei blijven, veroorzaken zij veel bedrijfsschade. Ze laten in het voorjaar een vrijwel tot op de grond afgevreten grasmat achter, zelfs zwarte grond. Hierdoor komt de hergroei van gras veel later op gang in vergelijking met een grasmat waar nog gras met hoogte van ca 9-10 cm staat. Deze vertraging wordt nog groter tijdens droge voorjaarsomstandigheden. De schade voor de boer voor verlies aan ruwvoer neemt hierdoor hand over hand toe.

Vanaf begin april ziet men veel ganzen vanaf het vasteland naar het eiland komen omdat op het vasteland de ganzen weer bejaagd mogen worden. En deze ganzen blijven vervolgens tot laat in het voorjaar voordat ze wegtrekken. De weilanden kaal achterlatend waardoor er voor koeien eerst geen enkele mogelijkheid is voor weidegang. Ook vanaf 1 november, als op het vasteland verjaging met ondersteunend afschot mag plaatsvinden ziet men ook direct een toename van ganzen op het eiland die vanaf het vasteland uitwijken. De rotgans, waar de eilanders zich van oudsher zeer mee verbonden voelen, komt hierdoor in gevaar omdat de andere ganzen hen verdringen door voedselconcurrentie.

Toename standganzen (grauwe gans/brandgans)
Extra probleem zijn de standganzen. Voor Terschelling wordt ingeschat dat de grauwe gans nu al meer dan 50% van het totale ganzenbestand op het eiland inneemt. En van deze ganzen blijven de meeste het jaar rond op het eiland. Op Terschelling niet alleen grauwe gans, maar ook steeds meer brandganzen die tot broeden komen.
In de natuurgebieden wordt door de tterreinbeherende organisaties door beheersmaatregelen voor de grauwe gans een ideale broedbiotoop gecreëerd met ruigtes en het vasthouden van water. In de gebieden van SBB, maar ook Rijkswaterstaat, wordt niets gedaan aan bestrijding van de grauwe gans. De ganzen die broeden in de

duinen, komen in het voorjaar het natuurgebied uit en gaan op boerenland eten omdat daar het lekkerste gras is. En ze zijn in de groei, voordat ze groot zijn hebben we heel veel gras opgegeten.

Veel broedende ganzen worden gemeld op de Boschplaat (TE). Ook steeds meer broedende brandganzen. Daar is alle rust. En worden ze niet verstoord of bestreden. Na uitkomen van de jongen trekken ze toch weer richting boerenland, met alle schade en overlast als gevolg.

Op Terschelling ziet men dat er met veel overheidsgeld gewerkt wordt aan de bestrijding van de invasieve exoot Watercrassula in de duinvennen. Als je als mens daar wilt komen moet je alle mogelijke hygiënemaatregelen nemen. Maar de grauwe ganzen dobberen er rustig tussen de plantjes door. Bedenkend dat zij de besmetting van watercrassula aan hun veren mee kunnen nemen naar andere – nog niet besmette vennen – roept dat vragen op. Het is allemaal weggegooid geld.

Terreinbeherende organisaties
De terreinbeherende organisaties doen binnen hun eigen gebieden niet aan reductie van de ganzenpopulaties Als argument geven zij aan dat zij niets kunnen doen vanwege de Wet natuurbescherming en de bescherming Natura 2000. Dit wekt wrevel op bij de andere grondgebruikers omdat er in hun ogen wel degelijk maatregelen mogelijk kunnen en moeten zijn. Voorbeeld is de bestrijding van watercrassula op Terschelling. Dat kan wel, met groot materieel en op gebieden waar andere vogels broeden, maar bestrijding grauwe gans niet. Deze door de terreinbeherende organisaties aangedragen motivatie wordt in twijfel getrokken.
Provincie en Staatsbosbeheer lijken samen te werken om het beleid en de hele gang van zaken op het eiland te sturen, zonder de boeren en burgers daarin te betrekken.

Gezonde bedrijfsvoering in gevaar
Door ganzenvraat op de weilanden kunnen de koeien pas eind mei/begin juni voor het eerst naar buiten. Hierdoor kan niet worden voldaan aan de eisen rond weidegang. Boeren hebben jaarlijks heel veel ganzenschade. De laatste jaren moet zelfs een extensieve boer al voer gaan aankopen vanuit het vasteland.

Een ander belangrijk element is het verlies van de eerste snede voor de veehouders op de eilanden. Veehouders moeten nu gras van deze kwaliteit elders opkopen. 10-15 jaar terug was het uitzonderlijk dat voer werd aangevoerd vanaf de vaste wal. Nu moeten de meeste veehouders op de eilanden voer van elders aankopen. En dan blijft het lastig om goede kwaliteit van graskuil op je bedrijf te krijgen. Daar is praktisch niet aan te komen. En daarna moet het gras ook nog eens via de veerboot naar het eiland worden vervoerd, met daaraan verbonden hoge kosten. En ter vervanging wordt nu ook veel brok aangekocht waarvan de prijzen sterk kunnen wisselen. Dit is een bedrijfsmatig knelpunt dat steeds zwaarder gaat wegen. De eilandentoeslag is niet meer voldoende om deze extra vervoerskosten te dekken.

Voor een gezonde en goed herstellende grasmat zou in het begin van de winter op de weilanden ongeveer 8 of 9 cm gras moeten staan. Dan heeft de grasmat voldoende groeikracht voor tijdige hergroei in het voorjaar. Maar in het voorjaar is dit gras op de eilanden – en zeker de foerageergebieden - allemaal weg en is de grond zwart. Dus in het voorjaar duurt het veel langer dat het gras gaat groeien en is het laat voordat er weer voldoende gras staat voor weidegang.
Schapen kun je uit het land halen op het moment dat de grasmat ca 10 cm is. Zodat de hergroei in het voorjaar optimaal is. Ganzen kun je niet zo sturen. Winterschade aan de grasmat is er dus wel degelijk ook al wordt dit door de provincie ontkend.

De ganzenvraat zorgt ook voor het openbreken van de grasmat en het ontstaan van onkruiden. Wordt zo een perceel gebruikt bij taxatie als referentie, dan krijgt de boer automatisch minder schadevergoeding omdat de waarde van zulk een referentieland als laag wordt gewaardeerd.

Ook in het najaar ontstaan al onvoorziene problemen. Gebruikelijk is dat in het najaar op veel landerijen schapen geweid worden. Dit najaarsgras is zeer belangrijk voor schapenhouders. In september en oktober zijn er de laatste jaren grote aantallen ganzen die schapenhouders, maar ook veehouders die nog een laatste snede gras willen oogsten, flink hinderen. De provincie heeft ervoor gekozen om geen oktoberschade meer uit te keren. Deze keuze van de provincie maakt agrarische bedrijfsvoering op de eilanden nog minder rendabel.

Weidegrond vrijhouden van ganzenvraat/voorjaarsweidegang
Als alles eind mei kaal is, dan pas eind juni voldoende gras. Op Terschelling is voldoende ruimte om bepaalde delen van de grond vrij te houden van ganzenvraat. De boeren op Terschelling willen dat bepaalde delen van het grasland niet door ganzen wordt opgegeten zodat in het voorjaar de koeien de weide in kunnen. Dit is een

essentieel voor de boeren op Terschelling. Valt die mogelijkheid weg, dan brokkelt het draagvlak voor het ganzenbeleid nog verder af.

Ook is het nu bijna niet te doen om te voldoen aan de eisen rond weidegang. Voor de veehouder is het mooiste moment in het voorjaar als de koeien de weide in kunnen. Dat dit nu niet meer kan neemt veel motivatie bij de boeren weg. De boeren zien zich meer en meer gedwongen om ganzenboer te worden.

Weidevogels
Verjagen van ganzen is lastig op gronden met weidevogels. Het idee is, verjaag je ganzen, dan verjaag je de weidevogels. Maar niet iedereen is deze mening toegedaan. Doe je niets aan de ganzen, dan komen de weidevogels toch wel in de knel. Door de ganzenvraat komen de weidevogels in het vroege voorjaar aan op kale grond. Hier moeten zij dan een nest maken. Dat verschilt overigens wel per jaar. De jaren met droog voorjaar blijven de weides heel lang kaal. Jonge vogels hebben niets te eten of worden opgegeten. Dit is het directe gevolg van de ganzendruk. Er zijn zeker ook goede jaren. Maar zeker is, als hier geen of minder ganzen voorkomen, hebben de weidevogels meer kansen dan nu met de huidige aantallen ganzen. Sommigen zijn van mening dat er geen enkele reden is om afschot te verbieden op of nabij percelen waar weidevogels broeden. Weidevogels zijn zeer plaatstrouw en wennen goed aan geluiden die voor henzelf niet bedreigend zijn. Ook afschot van ganzen – mits verstandig uitgevoerd – hoeft geen impact te hebben op de stand van de weidevogels.

Toerisme
Niet alleen landbouw ondervindt hinder, maar ook de toerist. De sportvelden en recreatieterreinen zijn vervuild door ganzenuitwerpselen. Ook worden meldingen gemaakt van verkeersonveilige situaties, door aanrijdingen met jonge overstekende grauwe ganzen.
Het is aan recreanten niet uit te leggen dat er in het voorjaar geen koeien buiten lopen. Op Terschelling ziet men het als slechte reclame als al die gasten voor Oerol komen en er dan nog steeds geen koeien in de weide lopen.

Standpunten
Er is tussen de boeren op Terschelling een verschil van inzicht over wel of niet deelnemen aan foerageergebieden. Maar als bepaalde boeren niet meedoen en die percelen liggen tussen percelen die wel zijn aangemeld als foerageergebied dan gaan die boeren verjagen en wordt de ganzendruk op de naastgelegen percelen veel groter. Hierdoor ontstaat onderling irritatie en tweedeling. Oproep aan de provincie om te zorgen voor dat iedereen meedoet aan foerageergebieden. Doe één systeem voor het eiland. Of helemaal wel foerageergebied of helemaal geen foerageergebied.
Wanneer voor foerageergebieden wordt gekozen, dan uiteraard wel onder de randvoorwaarde dat het voor alle boeren voldoende blijft uitkomen.

Ook op Ameland klinken geluiden dat sommige boeren er over denken om niet meer aan de foerageerregeling mee te doen. Zeker als het nieuwe beleid geen oplossingen biedt voor de specifieke problemen op de eilanden.

Breed gedragen is de mening dat allereerst flink moet worden ingegrepen in de aantallen grauwe ganzen (standganzen). Men vraagt zich af waarom vanuit het beleid niet meer wordt ingezet op legselbeperking en afschot koppelvormers, ook binnen de gebieden van de TBO's. Als je daarop inzet dan komt er minder aanwas en hoef je ook in het voorjaar niet zoveel vogels dood te schieten. Er moet worden ingezet op zoveel mogelijk (en eiland breed) instrumenten uit de gereedschapskist. Opgemerkt wordt dat de lokale beheerders van Staatsbosbeheer in principe wel wil meewerken maar dat plannen daartoe stranden bij de provincie Fryslân (Zie de alinea hieronder).

Drie jaar terug is er met alle partijen overleg geweest en is er een natuurtoets en vergunningaanvraag ingediend bij de provincie om meer te kunnen doen tegen de standganzen in Natura 2000-gebied op Ameland en Terschelling, inclusief een Natura 2000-toets. Na eerst een lange stilte vanuit het provinciehuis werd de aanvraag afgewezen. Argument was dat de onderbouwing niet goed zou zijn, maar zonder toelichting hoe dat anders zou moeten. Deze niet coöperatieve houding van de provincie heeft bij de initiatiefnemers veel ergernis opgeroepen. Het gevoel leeft dat ambtenaren geen idee hebben wat de situatie op het eiland is. En ook dat ze niet de moeite nemen om zich hierin te verdiepen.

Aanbeveling
Als de provincie nu iets wil op de eilanden, dan zal de provincie ook moeten laten zien dat het ze ernst is. Goede bedoelingen bloeden dood. En zonder afstemming met de boeren en jagers komt er geen draagvlak. Eerder loopt de provincie het risico dat de eilanders dan collectief alle vertrouwen en medewerking met provinciale beleidsdoelen opzeggen. En dan is de provincie weer terug bij af.

Nadrukkelijk wordt vanuit de eilanden gevraagd om via het nieuwe beleid een gebiedsgerichte aanpak mogelijk te maken, gericht op herstel van evenwicht. Een gezonde balans tussen het aantal stuks vee en het aantal ganzen, waarbij plaats is voor een gezonde bedrijfsvoering met weidegang en agrarisch natuurbeheer ten behoeve van weidevogels en biodiversiteit. Herstel van het evenwicht tussen aantallen ganzen en andere natuurwaarden is alleen te bereiken door een eiland brede aanpak, het hele jaar door. Dus gebiedsgericht en onder gezamenlijke verantwoordelijkheid van de eilander grondgebruikers, boeren en ook Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat. Ga voor maatwerk en probeer niet krampachtig maatregelen of beperkingen die misschien wel zinvol zijn voor het vasteland ook van toepassing te verklaren voor het eiland. Dat zorgt ook voor meer draagvlak van het beleid onder de uitvoerenden.

De foerageergebieden op de eilanden zouden eigenlijk primair moeten dienen om de rotgans rust te geven. Ook de 'algemene' opgelegde beperking op verstorende activiteiten in foerageergebieden moet nader worden bekeken. Zo gooi je namelijk het kind met het badwater weg. Als je bijvoorbeeld geen brandganzen mag verstoren of bestrijden in deze periode, dan benadeel je de rotgans. Er moet worden nagedacht om op een verstandige manier ook in de winterperiode in de foerageergebieden de brandgans en grauwe gans te bestrijden. Dit zou best kunnen zonder dat hiermee de rotgans wordt verstoord. Uit waarnemingen volgt dat rotganzen niet of nauwelijks verstoord raken als jagers in hun buurt jachtactiviteiten uitvoeren. Ook is waargenomen dat met oud en nieuw, brandganzen op zo'n 200 meter afstand van het carbidschieten nauwelijks verstoord raakten. Hetzelfde geldt ook voor de effecten op weidevogels, zie hiervoor.
Verstoring is zeker minimaal als ook gebruik van geluidsdempers mogelijk wordt. De eilander jagers zijn voldoende deskundig om te zorgen dat geen onnodige verstoring van rotganzen optreedt, temeer daar zij juist graag willen dat de rotgans weer meer kansen krijgt om op de eilanden te overwinteren.

Deelname foerageergebieden
Op Terschelling wordt aangegeven dat sommige veehouders gronden binnen de duinen van Staatsbosbeheer. Daar mag niet worden verjaagd of geschoten, maar door verjagingsacties elders komen de ganzen wel naar deze percelen om te foerageren. Hierdoor lijdt de boer schade waartegen hij niets kan doen. Voor deze percelen moeten die boeren gewoon schadevergoeding aanvragen met inleggeld en doorberekening eigen risico. Die percelen zouden bij het foerageergebied getrokken moeten kunnen worden. Maar dat kan niet volgens de regeling van de provincie. Maar een dergelijke situatie heeft zich ook voorgedaan met het land bij de Wierschuur. Eerst kon dat ook niet, maar nu is dat toch bij het foerageergebied getrokken.

Aanpassing eilandtoeslag
Schadevergoeding dient voor compensatie veevoer, inclusief verlies eerste snee. En voor de aanschaf van brok voor het vee ter vervanging van gras. De extra eilandtoeslag voor vervoer van voer is niet meer kostendekkend. De eilandtoeslag zou aangepast moeten worden naar de huidige werkelijke transportkosten.

Bijlage 3

Uitgebreide weergave van interviews met vertegenwoordigers organisaties

3.1 Toelichting

De onderstaande paragraafnummering correspondeert met de paragraafnummers van hoofdstuk 3 van het hoofdrapport

3.2 Het Collectief Ganzenbeheer Fryslân

Standpunt huidig beleid

Vanuit het Collectief Ganzenbeheer is destijds bezwaar gemaakt tegen de gang van zaken rond de aanwijzing van foerageergebieden. Eerst tijdens de eerste inschrijving door boeren rond 2013 en het daarna – zonder communicatie naar de boeren zelf – ambtelijk weer wegstrepen van bepaalde percelen. Die niet te volgen selectie heeft veel frustratie en wegvallen van draagvlak veroorzaakt. Dat is nooit goed hersteld door de provincie. Ook de recente beperkingen en wegstrepen van boerenland dat eerst wel als foerageergebied was aangewezen heeft weerstand opgeroepen.
Het opleggen van inleggeld, toepassen van eigen risico, het bonus-malus systeem en het complexe systeem van administraties en registraties wordt gezien als een ontmoedigingsbeleid van de provincie richting de boeren. Boeren melden maar geen schade meer. Maar hoe kan de provincie ooit tot een goede berekening komen van de werkelijke ganzenschade, laat staan behaalde reductie van schade? Het hele beleid is slechts een papieren model zonder werkelijkheidswaarde. Er komen nog steeds meer ganzen en de werkelijke schade neemt enkel toe.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering

- Jagers zijn ondergewaardeerd voor het vele werk dat zij doen ter uitvoering van het beleid en in het belang van de boeren. Vooral de provincie moet gaan voor een systeem waarbij niet wordt uitgegaan van wantrouwen, maar van vertrouwen.
- In sommige situaties zie je dat (net) buiten de foerageergebieden de ganzen worden verjaagd. Maar die gaan niet meer terug naar foerageergebieden omdat deze inmiddels kaal zijn; gevolg is dat de ganzen zich veel meer naar de omgeving verspreiden, ook naar boeren die eerst geen schade hadden.
- Provincie heeft geen enkel beeld van de werkelijke schade die nu al door standganzen wordt veroorzaakt. Vooral de grauwe gans moet in aantallen gereduceerd worden, met inzet van alle mogelijke middelen en methoden.
- Boeren die eigenlijk graag aan weidevogelbeheer willen gaan doen, maar hun land hebben liggen in gebieden bedoeld voor foerageergebieden, kiezen om bedrijfseconomische redenen voor inbreng land voor foerageergebied. Maar hiermee komt de weidevogelbescherming in gedrang. Ook het steeds later vertrekken van winterganzen heeft nadelige gevolgen voor de weidevogels in die gebieden.
- Er is een versnipperde situatie door het hele jaar heen van deels niet verstoren ganzen, wel of geen schadevergoeding in bepaalde perioden, gebaseerd op kalenderdata, terwijl door veranderende omstandigheden ganzen vroeger komen en later vertrekken.

Aanbevelingen voor nieuw beleid

- Betrek het Collectief bij ontwikkeling nieuw beleid; zoek aansluiting met de ervaringen en kennis van de mensen in het veld.
- Neem de maand oktober mee voor de berekening van de periode van zomerschade (langere grasgroei door klimaatverandering en aaneengesloten blokken; winterschade van 1 november tot maximaal 31 mei en zomerschade van 1 juni tot 31 oktober).
- Maak werk van ruimere mogelijkheden voor bestrijding en aantalsreductie ganzen;
- Neem in de evaluatie ook de resultaten van het onderzoek naar grasgroei mee dat nu in opdracht van BIJ12 wordt uitgevoerd.
- Ga nadenken over slimme oplossingen voor berekening schade door ganzen. Met name voor schade in de zomer, maar voer ook verbeteringen en vereenvoudigingen door om snel en goed schade te berekenen door trekkende ganzen.
- TBO's moeten hun verantwoording nemen en ook ganzen (zeker standganzen) intensief gaan reduceren in hun gebieden.

3.3 Organisaties van boeren

3.3.1 Nederlandse Melkveehoudersvakbond (NMV)

Standpunt huidig beleid
De NMV is van mening dat (de uitvoering van) het Friese ganzenbeleid zich niet richt op het belang van de boeren, maar enkel bedoeld is om de provinciebudgetten te sparen. Bestrijding van schade door boeren is een wettelijk recht dat door opleggen van beperkingen door de provincie beperkt wordt. Het beleid is in die zin zelfs gericht op benadeling van de boeren. Datzelfde geldt ook voor de beperkingen die TBO's en/of de provincie opleggen aan grondgebruikers die grenzen aan natuurgebieden. De zone die over het land van de boer wordt gelegd waarin geen schadebestrijding mag optreden is schending van eigendomsrecht. Uitgangspunt moet zijn: grens = grens.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering
De volgende opmerkingen worden door de NMV gemaakt
- Opvang van trekkende ganzen; in Natura 2000 én foerageergebieden, maar niet meer dan voor aantallen ganzen waarvoor Nederland een opvangverplichting heeft o.g.v. Europese afspraken en overeenkomstig de maximale draagkracht van biotopen in deze gebieden.
- Organiseer robuuste foerageergebieden, maar daarbuiten volledige vrijstelling en ruime mogelijkheden voor aantalsreductie ganzen.
- Schade aan natuur en gevaar voor veiligheid en gezondheid meenemen als wettelijk belang.
- Meer en breder inzetten op ganzenbeheer in natuurgebieden, eventueel eigenaar/beheerder verplichten mee te werken. Maak boeren die niet jagen én TBO's verplicht lid van de Wildbeheereenheden.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
- De NMV ziet graag dat er een commissie komt die objectief regels maakt over hoe en welke schade voor vergoedingen in aanmerking komt.
- De provincie zoekt naar mogelijkheden om minder schadevergoedingen uit te keren. NMV stelt voor om op een andere manier naar deze problematiek te kijken: Label delen van het provinciebudget anders.:
    - Budgetteer anders; geld wat nu wordt uitgegeven aan boeren om ganzen op te vangen in foerageergebieden moet niet uit de pot 'faunaschade' komen, maar uit 'beheervergoedingen Natura 2000'. Dus uit dezelfde pot waaruit het beheer van Natura 2000-gebieden wordt gefinancierd. Opvang van trekkende ganzen is immers een verplichting die voortvloeit uit de Vogelrichtlijn en behoort ook in foerageergebieden te worden gezien als uitvoering van deze verplichting.
    - Als TBO's niet voldoen aan hun opvangverplichtingen, dan ook korting op deze beheersvergoeding toepassen. Deze kortingen kunnen weer worden gebruikt voor (mede) financiering van de foerageergebieden.
    - Buiten Natura 2000-gebieden en foerageergebieden krijgen de boeren wel schadevergoeding, waarbij de kosten lager zullen worden als boeren en jagers hier volledige vrijstelling krijgen om aantallen ganzen te schieten en altijd en overal ganzen kunnen verjagen.

3.3.2 Farmers Defence Force (FDF)

Standpunt huidig beleid
FDF vraagt zich af of degene die het beleid heeft geschreven en de doelstelling '5-10% afname schade door ganzen' enige kennis heeft van boerenbedrijven en natuur. Een doelstelling die niet meetbaar en haalbaar is. Ook de wijze waarop de provincie haar beleid laat doorwerken naar boeren en jagers leidt tot totaal gebrek aan draagvlak. De boeren hebben niet gevraagd om al deze ganzen en schade, maar moeten wel opdraaien voor de fouten van de overheid zelf. Het beleid ziet niet op standganzen. En juist hier zie je enorme toename in aantallen.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering
De volgende opmerkingen worden door de FDF gemaakt:
- Standpunt FDF; er zijn te veel ganzen en er zal eerst fors moeten worden ingegrepen op aantallen ganzen over het gehele jaar.
- TBO's werken niet mee.
- Schade door ganzen in natuurgebieden is groter dan men wil toegeven. Bedenk dat alleen al door de uitwerpselen er in de natuurgebieden 3,2 kg zuivere stikstof/gans/jaar wordt geproduceerd. In plaats daarvan kijken de natuurorganisaties naar de boeren om hun uitstoot te verminderen. Dat zit scheef en roept ergernis op bij de boeren.

- Het is gewenst dat alle boerenorganisaties onderdeel worden van het Olterterp-overleg in onze provincie, omdat dat de plaats is waar het overleg plaats vindt over o.a. natuurbeleid. In de huidige situatie zijn de meeste boerenorganisaties uitgesloten van dit overleg.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
- Beleid moet zich richten op alle ganzen in Fryslân en ook het hele jaar voor een vaste periode (zie opmerkingen).
- Aanwijzing foerageergebieden op boerengrond is prima, maar dwing boeren niet. Aanwijzing alleen op basis van vrijwilligheid en tegen een reële vergoeding. Buiten de foerageergebieden is afschot het hele jaar toegestaan.
- Neem bij het schrijven van nieuw beleid én aanvullende regelingen niet alleen TBO's mee. Betrek hier vooraf en tijdig de boerenorganisaties bij om tot een goed beleid en uitvoering te komen.
- Provincie moet handhavend gaan optreden richting TBO's en hen dwingen broedpogingen op hun terreinen teniet te doen en afschot van ganzen uit te voeren. Doen TBO's dit niet, dan korten op hun beheersvergoedingen en deze middelen toevoegen aan de middelen waaruit de boeren de tegemoetkoming ganzenvraatschade ontvangen.

3.3.3 Land- en tuinbouworganisatie (LTO-Noord)

Standpunt huidig beleid
Er komen steeds meer ganzen (vooral zomerganzen zitten op plekken waar ze voorheen niet zaten), maar de provincie grijpt niet of onvoldoende in en financiële middelen ontbreken, waardoor boeren in de knel komen. Diezelfde boeren hebben niet om die ganzen gevraagd en moeten dus ruimer worden gecompenseerd.

De push/pull-methode werkt, ganzen vinden in die foerageergebieden vooral rust. Maar als die gebieden kaal zijn, wijken ze uit naar andere gebieden.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering
De volgende opmerkingen worden door de LTO gemaakt:
- Op dit moment zijn er voldoende foerageergebieden, maar er zijn te veel ganzen.
- Boeren stoppen of dreigen te stoppen met deelname aan de huidige regeling. Ze zijn geen boer geworden om ganzen hun gras te zien opeten. De frustratie bij boeren groeit.
- De preventieve maatregelen die de provincie eist, zijn niets anders dan afleidingsmanoeuvres. Een boer moet ganzen verjagen, maar die ganzen strijken neer in een nabijgelegen perceel. Probleem wordt daardoor alleen verlegd. Bovendien eten ganzen die worden verjaagd meer.
- Het eieren prikken als preventieve maatregel werkt wel, maar dat moet op grotere schaal gebeuren. Niets doen is geen optie, dan loopt het nog meer uit de hand.
- Vanuit LTO is het beeld dat TBO's wel minder ganzen willen, maar dat niet hardop zeggen omdat ze geen conflict met hun leden willen.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
- Los het probleem met overbodige en complexe administraties op.
- Inzetten op ganzenreductie het gehele jaar.
- Langer wachten met daadkrachtig ingrijpen betekent alleen dat het probleem nog groter wordt. Ook moeten er afspraken op flywayniveau worden gemaakt.
- De provincie moet het belang van beheer duidelijk communiceren.

3.4 Organisaties van jagers

3.4.1 Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG)

Standpunt huidig beleid
Algemeen is de mening van de NOJG dat de overheid de huidige problemen zelf heeft veroorzaakt door veel te strikte bescherming van ganzen. En nu het uit de hand is gelopen moeten de boeren voor de kosten opdraaien. Kijk ook naar het opleggen van eigen risico en een bonus-malus regeling. Dit zorgt niet voor draagvlak.
De NOJG heeft de indruk dat het probleem rond winterganzen niet groter wordt, mede dankzij verruiming voor bestrijding via vrijstelling. Zomerganzen lijken nu het nieuwe probleem te worden. Er blijven steeds meer brandganzen jaarrond. Ook de grauwe gans blijft nog steeds toenemen. Als hier in Fryslân niet iets wordt gedaan, dan is te verwachten dat op termijn dezelfde problemen gaan ontstaan die nu al in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht spelen. De toename van ganzen leidt ertoe dat de schade overall in Fryslân niet zal afnemen.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering
Vrijstelling winterganzen:
- De push-pull methode werkt in principe goed. Vooral brandganzen zijn slim genoeg om te leren van de verjaging met ondersteunend afschot. Kolganzen zie je iets minder makkelijk reageren op de methode.
- Meer flexibiliteit nodig met de (data rond) aanwijzing van foerageergebieden, afhankelijk van werkelijke aankomst ganzen.

In relatie tot het verkrijgen van tegemoetkoming schade boeren:
- In ganzenfoerageergebieden is dit goed geregeld.
- Daarbuiten moet een boer en jager veel acties ondernemen om schade te voorkomen en dealen met veel regels en administraties om voor een tegemoetkoming van schade in aanmerking te komen.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
- Synchroniseer voorwaarden van vrijstelling met die van de ontheffingen.

3.4.2 Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV)

Standpunt huidig beleid
De KNJV is van mening dat het huidige systeem met ontheffingen voor zomerganzen en vrijstelling voor winterganzen, gericht op verjaging met ondersteunend afschot, goed werkt.
De KNJV is van mening dat er op dit moment een vrij goede balans is tussen beschermen, bestrijden en populatiebeheer, maar de vereniging is benieuwd of de cijfers dat ondersteunen.

De push/pull-methode lijkt te werken. De KNJV heeft de indruk dat de ganzen zich vooral binnen de aangewezen gebieden bevinden en dat de schade buiten deze gebieden redelijk beperkt blijft. Het blijft wel van belang het gedrag van de ganzen te monitoren en de foerageergebieden daarop aan te passen.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
- De provincie moet ook meer inzetten op communicatie en uitleg richting uitvoerders. Op die manier verhoog je het draagvlak.
- Ganzen hebben een duidelijke voorkeur voor bepaalde plekken, maar nemen ook nieuwe gebieden in gebruik. Blijf monitoren wat het gedrag van ganzen is, en zorg voor meer flexibiliteit (in tijd en ruimte) voor de te nemen maatregelen.
- Met name de kolgans (maar ook andere soorten) komt veel eerder naar Nederland dan voorheen. Pas hier de regelingen op aan. Haal bijvoorbeeld de ingangsdatum foerageergebieden van 1 november naar 1 oktober.

3.4.3 Wildbeheereenheden

Er zijn interviews afgenomen met vertegenwoordigers van de Wildbeheereenheid Skarsterlân en It Butenfjild

3.4.3.1 Wildbeheereenheid Skarsterlân

Standpunt huidig beleid

Algemeen heeft men op de 'werkvloer' weinig met de beleidsuitgangspunten van de provincie. Het hele systeem van verplichtingen en beperkingen wordt door sommigen vooral beschouwd als een poging van de provincie om een wig te drijven tussen jager en boer.
Voor wat betreft winterganzen: in principe is de vrijstelling goed. Discussie over half uur voor zonsopgang. Voor sommige WBE's is dat voldoende. Maar kan zijn dat in andere gebieden een uur voor zonsopgang beter zou zijn.

Opmerkingen over specifieke details t.b.v. uitvoering

- Tellingen vanuit de WBE laten zien dat er steeds meer ganzen komen. Met name veel meer brandganzen, maar ook de Canadese gans.
- Vanuit het WBE-bestuur wordt gesteld dat men geen voorstander is om ganzen op het nest te schieten. Dit vanwege weidelijkheidsoverwegingen.
- Het eieren schudden dat vooral op terreinen van de TBO's wordt gedaan zou een prima oplossing kunnen zijn. Maar één ronde nestbehandeling is onvoldoende omdat ganzen dan opnieuw ergens anders gaan broeden. Er zijn elk seizoen minimaal 2 of zelfs 3 ronden nodig om effectief te kunnen zijn.

Aanbevelingen voor nieuw beleid

- Provincie moet meer en beter inzetten op communicatie naar jagers en boeren.
- De periode van 1 november tot 1 april zou moeten worden opgerekt. Ganzen vertrekken later, en komen ook weer eerder. Pas hier de vrijstelling én foerageergebieden op aan.
- Provincie moet meer aandacht geven aan hulp en bescherming van de jagers. Nu is één kleine fout in het veld al voor de politie aanleiding om iemands jachtakte – voor lange tijd - in te trekken. Provincie zou een rol kunnen spelen om handhavers en politie aan te spreken op een meer faire behandelwijze.

3.4.3.2 Wildbeheereenheid It Butenfjild

Algemene mening over huidig beleid

De WBE is heeft in de uitvoering van het ganzenbeleid alleen een rol bij de daadwerkelijke verjaging en beheer. De WBE geeft haar leden advies om zich ook daar alleen mee bezig te houden en niet het administratieve werk van de boer over te nemen.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering

- Er moet in de administraties weer een koppeling komen zoals die eerst was tussen SRS en FRS, waarbij boer en jager elkaars registraties kunnen inzien.
- De ontwikkelde tijdelijke regeling voor registratie adequaat gebruik zou maar voor één jaar gelden. Daarna zou er een oplossing voor komen. Maar deze regeling is nu al drie jaar in werking zonder oplossing in zicht.
- De situatie van ganzen en ganzenschade verschilt per deel van Fryslân. Voor zover bekend heeft men in zuidwest Fryslân bij het arriveren van de trekganzen meer last van grote aantallen kolganzen dan bijvoorbeeld noordoost Fryslân.
- Het idee dat door anderen wordt aangedragen om over te gaan tot aantalsreductie van winterganzen is onhaalbaar. Dat gaat nu niet (meer) lukken. Tenzij er op internationaal niveau duidelijke afspraken worden gemaakt v.w.b. aantalsreductie.
- Eerder wist je waar en wanneer de ganzen op foerageertrek kwamen. Daar kon je je op voorbereiden. Door de intensieve en verspreide verjagingsacties in de winter zie je nu gedragsverandering bij de ganzen.
- De foerageergebieden zijn nu te klein voor de opvang van de aantallen ganzen die Fryslân in de winter bezoeken.
- Schade door winterganzen ontstaat al vanaf eind september en loopt zeker tot 1 april.
- De Bonus-Malus regeling waarbij de WBE's verantwoordelijk worden gesteld als er geen schadereductie is gehaald is onrechtvaardig en onterecht. Deze regeling moet van tafel.
- Jagers zijn vrijwilligers en willen dat ook blijven. Geen afschotvergoedingen. Maar wellicht wel denken aan een systeem voor financiering WBE's.
- Ooit hebben wij met elkaar afgesproken dat grens tussen boerenland en natuurgebieden de grens zou zijn en dat van zones geen sprake zou zijn. Het is uiteindelijk, via de maatwerkplannen toch 150m. geworden. Het is terecht dat boeren een probleem hebben met zo een zone over hun land. Omdat dit inbreuk geeft op het eigendomsrecht. Maar een probleem voor de schadebestrijding wordt niet zo ervaren. Wel moet duidelijk

zijn dat de boer over wiens land deze zone ligt ook eventueel voor schadevergoeding in aanmerking kan komen als deze zone goede schadepreventie in de weg staat.
- De groeiende populatie van zomerganzen is een steeds groter wordend probleem. Ook het beheren van de populatie valt niet mee. Ze zijn te slim en het lukt niet om flinke aantallen ganzen te schieten waardoor de omvang van de populatie afneemt. Voor de zomerganzen zou gebruik van elektronische lokmiddelen wel een oplossing kunnen zijn om de jagers in staat te stellen grauwe ganzen voldoende dicht bij het geweer te lokken.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
- De jaarlijkse ingangsdatum voor foerageergebieden moet naar voren worden geschoven. Minimaal naar 1 oktober.
- Het plan van de FBE voor het ontwikkelen van het zogenaamde 'Schadedossier' op niveau van grondgebruiker (percelen) moet weer worden bekeken. Hiermee kunnen geconstateerde problemen rond complexe administraties en ook onderbouwing van ontheffingen met goede schaderegistraties worden opgelost.
- Wanneer er gebruik wordt gemaakt van het zgn. schadedossier betekent dit dat de grondgebruiker bij het openen hiervan de mogelijkheid krijgt om op basis van de vrijstelling jaarrond schade te bestrijden of tijdens de zomermaanden gebruik te maken van de ontheffing voor populatiebeheer.
- Vooral en enkel voor zomerganzen: maak ook elektronische lokmiddelen mogelijk.
- Het tijdstip voor einde verjaging met ondersteunend afschot (12:00u) moet blijven. Na 12:00 uur is het de verantwoording van de boer. Wel moeten verjagingsacties door de boer ook gaan meetellen bij het beoordelen van voldoende verjagingsacties om voor vergoeding in aanmerking te komen. Nu tellen alleen de verjagingsacties van de jager mee.
- Er zou ook kunnen worden nagedacht over een winterrustperiode. Bijvoorbeeld van 1 november tot 1 februari en daarna - onder vrijstelling - volop bejaging van winterganzen.
- Wij hebben de wettelijke verplichting om in totaal ca 300.000 ganzen op te vangen. De gunstige staat van instandhouding komt door deze maatregelen niet in het geding.

3.5 Agrarische natuurverenigingen

3.5.1 ANV Waddenvogels

Algemene mening over huidig beleid
De doelstelling voor reductie schade naar 5-10% wordt als onhaalbaar gezien. De aantallen ganzen nemen nog steeds toe. Op de eilanden is de situatie nu al overvol. Kans op afname schade is er niet. Het verjagen van ganzen naar foerageergebieden werkt op de eilanden anders uit. Na 1 april, als op vasteland ganzen weer mogen worden 'bejaagd' na afloop reguliere foerageergebieden, ziet men op de eilanden een forse influx van ganzen die van het vasteland uitwijken. Daarnaast is er een steeds groter schade aandeel door grauwe gans. Dit wordt ook niet aangepakt, ondanks de beleidsvoornemens. Dit omdat de provincie zelf al jarenlang niet wil meewerken aan voorstellen vanuit Terschelling en Ameland voor aanpak standganzen. Het steeds verder afromen van de tegemoetkomingen schade naar de boeren en opwerpen ontmoedigingsmaatregelen voor aanvragen tegemoetkoming maakt dat schade die er wel is niet meer wordt gemeld. En dan valt de basis onder het beleid weg. Ook zien we nu dat op de eilanden boeren uit de foerageerregeling stappen omdat dit voor hen financieel geen enkele zin meer heeft. Dit heeft weer nadelige gevolgen voor de ganzen (m.n. rotgans) en ook de weidevogels.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering
- Er zijn al over langere periode gesprekken met de provincie over de specifieke situatie en knelpunten op de eilanden. Hiernaar wordt ook verwezen in relatie tot deze praktijkanalyse; neem deze onderwerpen ook mee in het denken over nieuw beleid.
- Op Terschelling hebben boeren nog een aantal percelen waar geen regeling geldt en waar ook geen ganzen zitten. Hierdoor kunnen hier de koeien wel al vroeg voor weidegang naar buiten. Andere eilanden bezitten deze luxe niet (meer).
- Vervolgschade wordt niet vergoed. Terwijl dat wel een belangrijke kostenpost is die de boeren op de eilanden niet op een andere manier kunnen opvangen.
- Het niet meer vergoeden van oktoberschade levert ook problemen op. Er is in oktober nog vaak sprake van een waardevolle snede. Maar het niet mogen bejagen betekent verlies van deze snede zonder schadevergoeding.

- De brandgans die explosief toeneemt graast het gras korter af dan de rotgans. Hierdoor is het niet ondenkbeeldig dat hierdoor verdringing van de rotgans gaat plaatsvinden. En dat is nadelig voor de stand en ook contraproductief voor het functioneren (en het doel van aanwijzing) van de soortspecifieke foerageergebieden op de eilanden.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
- Allereerst de oproep voor een sterke vereenvoudiging van de huidige administratie en registratie. Wordt dit niet op tijd geregeld dan zal nieuw beleid weinig zinvol zijn. De uitvoering daarvan blijft dan opnieuw stranden op bureaucratie en weerzin bij boeren en jagers om hieraan mee te werken. Zorg er ook voor dat het weidevogelbeleid niet conflicteert met ganzenbeleid en vice versa.
- In het nieuwe beleid moet de provincie duidelijkheid geven over reductie van de grauwe gans en hier ook concreet mee aan de slag gaan. Er gaan weer miljoenen naar natuurontwikkeling en ook nog eens naar het verwijderen van watercrassula uit de duinvennen op Terschelling. Doe je niets aan de omvang van de grauwe ganzen op de eilanden dan is al dat geld op voorhand weggegooid.
- Het nieuwe beleid moet veel duidelijker en breder inzetten op flexibelere mogelijkheden voor aantalsreductie van grauwe gans en brandgans. Bijvoorbeeld ook afschot mogelijk maken in de periode oktober tot ongeveer medio maart.
- Het draagvlak bij boeren op de eilanden voor ganzenbescherming neemt nu al sterk af en het animo voor deelname aan foerageerregeling is er steeds minder. Dat moet de provincie onderkennen en ook zorgen dat boeren hier weer vertrouwen in krijgen. Richt je op zekerheid op voldoende schadecompensatie. Aan mogelijkheid voor de boeren op eilanden om delen van hun velden buiten de foerageergebieden te houden voor vroege weidegang mag overigens niet worden getornd.

3.5.2 ANV de Súdwesthoeke

Algemene mening over huidig beleid
Voor de ANV gaat het hier vooral om foerageergebieden soortspecifiek. Daar ziet men knelpunten ontstaan met ander beleid en met name weidevogelbeleid. Zie ook de opmerkingen hierna.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering
- Een belangrijk knelpunt is de overlap van foerageergebieden met weidevogelgebieden. Zodra weidevogels terugkomen geldt dat deze niet mogen worden verstoord. De ganzen moeten – na einde foerageergebied specifiek – vanaf 1 april wel worden verjaagd en verstoord om voor vergoeding in aanmerking te komen.
- De (winter)ganzen blijven steeds langer. Tegelijkertijd zie je dat de weidevogels – door de aanwezigheid van ganzen, maar vooral het kort afgegeten gras – steeds later in het seizoen beginnen met nestelen.
  - Geen dekking in het veld houdt in dat weidevogels geen nestgelegenheid vinden.
  - Als weidevogels al tot nestelen komen, zijn ze een makkelijkere prooi voor predatoren
  - Later nestelen reduceert de kans op succes. Tot nu toe zijn de aantallen weidevogels stabiel in het gebied. De uitkomsten variëren maar lijken goed. Maar het is onbekend of de jonge vogels ook daadwerkelijk het eind van de zomer halen of zelfs op trek gaan. Daar ziet de weidevogelmonitoring niet op toe.
- De standgans grauwe gans neemt in het gebied sterk toe. Gecombineerd met de brandganzen zie je nu steeds grotere aantallen. De groei lijkt er nog niet uit.
- Ondanks alles is men redelijk tevreden met het systeem van foerageergebieden. Dit geeft iedereen voldoende duidelijkheid.
  De vergoeding voor foerageergebieden wordt als voldoende gewaardeerd.
  Wel ziet men knelpunten na 1 april:
  - Verjaging van brandganzen na 1 april heeft weinig effect. Je verjaagt ze en even later zijn ze alweer terug.
  - Er is getouwtrek met taxateurs over de winterschade. Doordat het veld tot aan de slootranden is kaalgegeten is er voor taxateurs geen goede referentie meer te vinden. Die improviseren dan en gebruiken bijvoorbeeld gras bij slootkanten. Maar dat is juist gras dat niet bemest is en dus niet kan dienen als referentie.
- Op de vraag of foerageergebieden in de toekomst groter, kleiner of gelijk moeten blijven kan geen sluitend antwoord worden gegeven. Kleiner maken is in elk geval geen optie. Groter maken levert direct conflicten op met ander beleid zoals hiervoor benoemd.
- Bij de schadetaxatie blijft ook de vertraging van grasgroei door intensieve ganzenvraat onderbelicht. Daar waar het gras in het begin van het groeiseizoen heel kort is afgevreten is de groei van het gras eruit. Dit in vergelijking met een relatief beter ontwikkelde grasmat aan het eind van de winter. Deze vertraging in groei komt niet terug in de berekening van opbrengstderving door ganzen.

  - Vertraging in grasgroei wordt nog erger als net na het vertrek van de ganzen een droogteperiode invalt. Dan herstelt de grasmat zich niet of nauwelijks meer.
  - Bedenk ook dat het door de taxateurs gebruikte 'referentiegras' door haar voorsprong in het voorjaar sneller groeit dan het gras dat door (bijvoorbeeld brandganzen) tot vrijwel de bodem is afgevreten. Dus enkel de centimeters meten op één moment zegt nog niet alles over de groeischade daarna.
- Het vraagstuk van bemesten blijft ook een punt van aandacht. Bemest je landerijen dan ben je in dit gebied in feite voer voor ganzen aan het opkweken. Ganzen blijven dan langer. Bemest je niet dan ziet de taxateur dit als minder (potentiële) opbrengst voor de boer en wordt een lager schadebedrag berekend.
- Een ander punt van aandacht is het moment van beweiden. Doordat er in het voorjaar nauwelijks gras over is, en door de vertraging in groei, kunnen de koeien pas heel laat de weide is.
- In gebieden van de ANV zitten de boeren met gronden binnen foerageergebieden met een ander probleem. Als zij willen overschakelen naar biologische bedrijfsvoering gaat dat door de eisen rond gebruik foerageergebieden in combinatie met grondgebruik en weidegang eenvoudig niet lukken. Dit is ook een punt van aandacht omdat hiermee het ganzenbeleid zorgt voor strijdigheid met het overheidsbeleid voor vergroening van de landbouw.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
- Accepteer ganzen in gebieden met weidevogels. Verplicht niet tot verjaging.
- Stem het beleid af met het weidevogelbeleid én landbouwbeleid. Haal de geconstateerde knelpunten weg.
- Zet in op langdurig en robuust beleid. Verander tijdens een periode niet steeds de regels en voorwaarden.

3.6 Terreinbeherende organisaties

3.6.1 It Fryske Gea

Standpunt huidig beleid
Nederland heeft een belangrijke functie om ganzen te beschermen. Dat vraagt om helder beleid, bij voorkeur op flywayniveau. 90% van de foerageergebieden ligt op een goede plek. Omdat de voorkeur van ganzen aan verandering onderhevig is, moet wel gemonitord worden waar ze zitten.
Binnen foerageergebieden liggen percelen van een boer die niet meedoet. De verjagingsacties daar zorgen ervoor dat een foerageergebied in zijn geheel minder effectief is. Het is belangrijk dat een foerageergebied een aaneengesloten gebied is.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering
De volgende opmerkingen worden door It Fryske Gea gemaakt.
- It Fryske Gea heeft incidenteel schade door ganzen.
- De nestbehandeling in de terreinen van It Fryske Gea is vooral een signaal naar boeren. Als je eieren schudt of prikt, moet je dat bij alle nesten doen om effect te bereiken, maar dat is vrijwel onmogelijk. Nieuw ontdekte broedplaatsen direct weghalen is wel duidelijk effectief.
- Vaststellen van schade is lastig. De vraag is en blijft wat de daadwerkelijke schade is die door ganzen is aangebracht. (Te) late taxatie als het groeiseizoen al begonnen is maakt goede afweging lastig.
- It Fryske Gea constateert dat in de zone van 150 meter rondom Natura 2000-gebieden niet alle jagers zich aan de voorwaarde houden om hier geen bestrijding toe te passen.
- Enkele broedgebieden van ganzen zijn ontdekt door vossen. Vossen zouden kunnen helpen om de broedpopulaties van grauwe ganzen te beheersen. Maar vossen moeten ook worden bestreden ter bescherming van weidevogels.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
It Fryske Gea pleit voor meer eenduidigheid. Tot en met oktober mag op percelen van foerageergebieden nog wel schadebestrijding plaatsvinden. Jaarrond rust organiseren in deze gebieden maakt het gebied aantrekkelijker voor ganzen. De schade die in foerageergebieden ontstaat, moet dan wel ruimer worden vergoed. Daarbuiten zou kunnen worden volstaan met een lagere vergoeding, als hier meer mogelijkheden zijn voor ganzenbestrijding. Zet eventueel professionele jagers in. Vrijwillige jagers hebben niet altijd tijd om voor voldoende afschot te zorgen.
Maak foerageergebieden niet kleiner louter om budgettaire redenen. Als zo'n gebied is kaalgevreten, veroorzaken ganzen daarbuiten schade. Vergroot de aantrekkelijkheid van een foerageergebied door te kiezen voor de juiste gewassen.

3.6.2 Staatsbosbeheer

Standpunt huidig beleid
Staatsbosbeheer onderschrijft de verandering in beleid en uitvoering die in 2017 is doorgevoerd niet. Staatsbosbeheer is van mening dat voor trekkende ganzen winterrust moet gelden. Ook de omvang van de aangewezen foerageergebieden is te klein. Bij sommige belangrijke slaapplaatsen zijn daarnaast geen foerageergebieden meer aangewezen. Staatsbosbeheer signaleert dat boeren soms geen vergoeding meer krijgen voor schade of worden gekort, doordat hun land niet meer binnen foerageergebied valt. In Fryslân bevindt zich een hoog percentage van de ganzen binnen een foerageergebied. Dat maakt dat te weinig foerageergebieden tot problemen leiden voor boeren.
Staatsbosbeheer ziet nu een disbalans tussen beschermen en bestrijden. Een belangrijke reden daarvoor is dat het schadebedrag maar beneden moest. Ganzen houden zich niet aan provincie- of landsgrenzen. Het is daarom belangrijk op flyway-niveau internationale afspraken te maken.

Opmerkingen/suggesties ten behoeve van uitvoering
De volgende opmerkingen worden door Staatsbosbeheer gemaakt.
- Uit een uitgevoerd onderzoek volgt dat schade door ganzen in natuurgebieden beperkt is. Enige effecten zijn het aantasten van verlandingsvegetaties en waterriet in duinmeertjes op de eilanden.
- Schade op boerenland wordt pas in april/mei getaxeerd, als het gras al groeit. Dat bemoeilijkt een juiste vaststelling van daadwerkelijke vraatschade.
- Nestbehandeling in de terreinen is een onbetaalde en arbeidsintensieve operatie. Deze methode is alleen effectief als zo goed als alle eieren wordt geprikt en dit in meerdere/omliggende gebieden gebeurt. Nestbehandeling is vooral een signaal naar derden dat het probleem serieus wordt genomen.
- Afschot van koppelvormende ganzen is tot nu toe alleen gelukt in kleine aantallen.
- Er worden rasters geplaatst naast broedgebieden, zodat jonge ganzen niet het naastgelegen boerenland in kunnen lopen.

Aanbevelingen voor nieuw beleid
Het systeem van vrijstelling en ontheffingen werkt, maar moet duidelijker en eenvoudiger. Zo is er een ontheffing voor koppelvormende ganzen in februari tot 1 maart. Daarna mogen koppelvormende ganzen nog wel worden geschoten, maar dat valt dan onder de ontheffing bestrijding ganzen die vanaf 1 maart geldt. Sinds twee jaar is er geen ontheffing voor brandgans en kolgans. Met name de ontheffing voor kolgans is wel wenselijk.
Oktober valt in de ontheffing voor grauwe gans, maar in september komen al kolganzen die tot 1 november mogen worden geschoten omdat ze dan als zomerganzen worden gezien. Oproep om dit in het nieuwe beleid aan te passen en te verbeteren.
Het is belangrijk dat er duidelijke afspraken zijn met WBE's over het afschot rond natuurterreinen. Verder zou het goed zijn om toch te toetsen welke (blijvende) mogelijke verstorende effecten er zijn op Natura 2000 instandhoudingsdoelen. Als nu niet tot afspraken gekomen kan worden voor belangrijke slaapplaatsen van ganzen dan geldt de algemene regel van 150 meter. Onduidelijk is of dit voldoende bescherming biedt.

3.6.3 Ervaringen medewerkers terreinbeherende organisaties

Er zijn, op later verzoek van opdrachtgever, nog een tweetal gesprekken gevoerd met medewerkers van terreinbeherende organisaties. In grote lijnen volgde uit deze gesprekken dat deze medewerkers de standpunten van hun organisatie uitspraken zoals ook al weergegeven in 3.6.1 en 3.6.1. Deze worden hieronder niet herhaald.

Door de beheerders werd nadruk gelegd de administratieve druk bij de uitvoering van vrijstelling of ontheffing. Het systeem van vrijstelling en ontheffingen werkt, maar zou duidelijker en eenvoudiger moeten.

De legselbeperkende maatregelen in natuurgebieden zijn een onbetaalde en arbeidsintensieve activiteit. Deze methode kan alleen effectief zijn wanneer zo goed als alle eieren worden geprikt en dit in het gehele gebied gebeurt. De handeling moet bovendien enkele keren in het seizoen plaatsvinden. Nu lukt dat veelal niet omdat in het broedseizoen gevreesd wordt dat hierdoor andere vogelsoorten verstoord raken.